

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Anna-Liisa Lukk

**KURITEGEVUSE SEOSSED KOHALIKE
OMAVALITSUSÜKSUSTE VABA AJA VEETMISE
VÕIMALUSTE LOOMISEKS TEHTUD
KULUTUSTEGA**

Magistritöö

Juhendaja:
Indrek Saar, PhD

Kaasjuhendaja:
Uno Traat, MA

Tallinn 2018

ANNOTATSIOON

Instituut: Sisejulgeoleku instituut	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2018
Töö pealkiri eesti keeles: Kuritegevuse seosed kohalike omavalitsusüksuste vaba aja veetmise võimaluste loomiseks tehtud kulutustega	
Töö pealkiri võõrkeeles: <i>The Links between Crime and the Expenditures Made by Local Governments for Creating Possibilities for Leisure Time Activities</i>	
<p>Lühikokkuvõte: Magistritöö on kirjutatud eesti keeles koos ingliskeelse resümeega. Töö koosneb kahest peatükist ja on esitatud kokku 73 leheküljel. Magistritöö illustreerimiseks on kasutatud 5 joonist ja 25 tabelit.</p> <p>Magistritöö uurimisprobleemiks on: kas ja kuidas on seotud kohalike omavalitsusüksuste poolt vaba aja veetmise võimalustesse panustamine piirkonna kuritegevusega?</p> <p>Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada seosed vaba aja veetmise võimaluste loomisele tehtud eelarvekulude ja kuritegevuse taseme vahel kohalikes omavalitsusüksustes.</p> <p>Eesmärgi saavutamiseks kasutati uurimisstrateegiana korrelatsiooniuuringut. Seoste hindamiseks kasutati kõigi kohalike omavalitsusüksuste statistilisi andmeid aastate 2006 – 2015 kohta. Andmed koguti päringuga Politsei- ja Piirivalveametist ja avalikest portaalidest. Andmete analüüsimiseks kasutati kirjeldava statistika analüüsi ja paneelregressioonanalüüsi meetodeid.</p> <p>Uuringi tulemusel leiti empiirilisi tõendeid, mis viitavad kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude mõjule piirkonna kuritegevusele. Uuringu tulemusena tehakse kohalikele omavalitsustele ettepanekud vaba aja valdkonnaga seotud eelarveliste otsuste tegemiseks kuriteoennetuslikust vaatenurgast.</p>	
Lisad:	
Võtmesõnad: kuriteoennetus; kohalikud omavalitsused; kohalik eelarve; vaba aeg	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>crime prevention; local governments; local budget; leisure time</i>	
Säilitamise koht:	
Töö autor: Anna-Liisa Lukk	
Olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma magistritöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri:	Kommentaari:
Vastab magistritöö nõuetele	
Juhendaja: Indrek Saar	Allkiri:
Kaasjuhendaja: Uno Traat	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Rektor: Katri Raik	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. KURITEOENNETUS KOHALIKUL TASANDIL.....	8
1.1. Kuriteoennetuse mõiste ja olemus	8
1.2. Kogukonnakeskne kuriteoennetus ja kohalikud omavalitsusüksused	16
1.3. Vaba aeg ja kuritegelik käitumine	21
2. KOHALIKE OMAVALITSUSÜKSUSTE VABA AJA KULUDE SEOS KURITEGEVUSEGA.....	28
2.1. Uuringu meetodika ja valim	28
2.2. Registreeritud kuritegevuse ja kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude dünaamika	33
2.3. Kuritegevuse regressioonimudelid.....	45
2.4. Järeldused ja ettepanekud kuritegevuse ennetamiseks	51
KOKKUVÕTE.....	57
SUMMARY	61
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU.....	63
LISA 1. KURITEGUDE REGRESSIOONMUDELID	68
LISA 2. KOHALIKE OMAVALITSUSÜKSUSTE NIMEKIRI RÜHMADES...	70

SISSEJUHATUS

Iga inimene vajab turvatunnet, et elada inimväärsel elu ja tunda rahulolu. Turvatunde üheks eelduseks on turvaline elukeskkond ning selle tekkele saab oma panuse anda riik läbi poliitiliste otsuste tegemise. Eesti kaasaegse turvalisuspoliitika (Siseministerium, 2015) põhimõtted - igäihe vastutus, kaasamine, koostöö, ennetus ja pikaajaline planeerimine - eeldavad, et turvalise elukeskkonna loomisest võtavad osa elanikud, kohalikud omavalitsusüksused, era- ja mittetulundussektor ning täidesaatev võim nii riiklikul, kohalikul kui ka üksikisiku tasandil. Seejuures on üheks Eesti turvalisuspoliitika (Siseministerium, 2016) põhisuunaks elukeskkonna turvalisemaks muutmine läbi kogukondliku turvalisuse suurendamise. Selles on oluline roll kohalikel omavalitsusüksustel, kes on kaasatud turvaliste kogukondade arengu eelduste loomisesse, ohtude, süütegude ja õnnetuste ennetamisse kui ka avaliku korra tagamisse.

Kohalikud omavalitsusüksused on peamised kohaliku elu korraldajad, mistõttu oodatakse neilt piirkonnas asetleidvatesse probleemidesse (nt töötus, probleemsed piirkonnad, puudulikud ajaveetmise võimalused, asotsiaalsus jne) sekkumist ja nende lahendamist. Eesti Vabariigi põhiseaduses (Eesti Vabariigi põhiseadus, 22.07.2011) on kohaliku omavalitsusüksuse aluspõhimõtete seas kohaliku elu küsimuste iseseisev ja lõplik otsustamine ja korraldamine ning igäihe seaduslike õiguste ja vabaduste kohustuslik tagamine vallas ja linnas. Euroopa Linnaharta (European Urban Charter, 1992) sätestab Euroopa linnaelanike põhiõigused, muuhulgas ka „õiguse elada turvalises ja ohutus linnas, kus on võimalikult vähe kuritegevust, õigusrikkumist ja vägivalda“. Amsterdami lepingu (Treaty of Amsterdam, 1997) artikkel 29 näeb ette Euroopa Liidu eesmärgi tagada kodanikele ohutu elu, järgides vabaduse, õigluse ja turvalisuse põhimõtet. Seega on inimestel kohalike omavalitsusüksuste kui kogukonna elu edendajate suhtes põhjendatud ootus turvalise elukeskkonna loomise osas. Magistritöö teema on **aktuaalne**, sest võrreldes valitsusasutustega on kohalikel omavalitsusüksustel parem ülevaade enda piirkonnas valitsevatest probleemidest, mistõttu on neil ka efektiivsemad

võimalused enda piirkonnas kuritegevust ennetada. Seega on oluline uurida, kuidas kohalikud omavalitsusüksused kasutavad oma võimalusi kuritegevuse ennetamisel.

Kohalike omavalitsusüksuste võimekus piirkonna probleemide lahendamisel on suuresti seotud fiskaalpoliitiliste otsustega. Nendest otsustest sõltub, kuivõrd palju vahendeid kohalikud omavalitsusüksused eraldavad erinevate valdkondade (sh kuriteoennetuse) rahastamiseks. Kohalike omavalitsusüksuste 2015. aasta eelarvetest (Statistikaamet, 2016) nähtub, et üheks enamrahastatud valdkonnaks on „vaba aeg“, mida võib teoreetiliselt käsitleda sotsiaalsete ennetusmeetmete finantseerimisena. Sotsiaalsete ennetusmeetmete fookus on suunatud ühiskonnaliikmete sotsialiseerimisele, et ära hoida nende marginaliseerumist ja sellest tulenevat kuritegelikkusele kalduvat hälbivat käitumist (Justiitsministeerium, 2017). Vaba aja veetmiseks positiivsete võimaluste pakkumine on seega üheks võimaluseks, kuidas noort või täiskasvanut ühiskonda sotsialiseerida.

2014. aastal läbiviidud uuringu (Luuk, et al., 2014) käigus selgus, et 2013. aastal on ennetustööd finantseerinud 79% Eesti kohalikest omavalitsusüksustest, kuid tulenevalt eelarveliste vahendite piiratud hulgast jäid finantseeringud tagasihoidlikuks. 2014. aastal Sisekaitseakadeemias läbi viidud uuringu (Saar, et al., 2014) käigus leiti empiirilisi tõendeid, et avaliku korra ja julgeoleku tagamiseks tehtud kulud on piirkonna kuritegevuse taset negatiivselt mõjutanud. Kuna kohalike omavalitsusüksuste eelarvelised vahendid on piiratud, siis on oluline välja selgitada olemasolevate vahendite kasutamise võimalused kuriteoennetuslikust vaatenurgast. Eeltoodust tulenevalt peab autor vajalikuks uurida kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude seoseid kuritegevusega, mistõttu on ka magistritöö **uurimisprobleem** sõnastatud järgnevalt: kas ja kuidas on seotud kohalike omavalitsusüksuste poolt vaba aja veetmise võimalustesse panustamine piirkonna kuritegevusega? Autorile teadaolevalt ei ole varasemalt magistriõppe- ega ka riiklikul tasemel uuritud kohalike omavalitsusüksuste poolt vaba aja veetmise võimaluste tarbeks tehtud kulude seoseid kuritegevusega.

Uurimisprobleemi täpsustamiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Millised on kuritegevuse ennetamise võimalused?
2. Milliste vaba aja veetmise võimaluste loomist on kohalikud omavalitsusüksused finantseerinud?
3. Kuidas on muutunud kuritegevuse tase kohalikes omavalitsusüksustes vaba aja veetmise võimaluste finantseerimisel?
4. Kuidas saavad kohalikud omavalitsusüksused ennetada kuritegevust läbi vaba aja veetmise võimaluste finantseerimise?

Magistritöö **eesmärgiks** on välja selgitada seosed vaba aja veetmise võimaluste loomisele tehtud eelarvekulude ja kuritegevuse taseme vahel kohalikes omavalitsusüksustes.

Lähtudes magistritöö probleemist, eesmärgist ja uurimisküsimustest püstitas autor järgmised **uurimisülesanded**:

1. Analüüsida teoreetilise kirjanduse põhjal kuriteoennetuse olemust, kogukondliku kuriteoennetuse lähtekohti ja kohalike omavalitsusüksuste rolli selles ning vaba aja veetmise seost kuritegevusega.
2. Analüüsida kuritegevuse taseme ja kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude dünaamikat.
3. Analüüsida kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude statistilisi andmeid.
4. Teha omapoolsed järeldused ja ettepanekud kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude finantseerimise osas kuriteoennetuslikust vaatenurgast.

Magistritöö uurimismetoodika on empiirilise suunitlusega ja uuringustrateegiana kasutatakse korrelatsiooniuringut, mis võimaldab uurida kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude seoseid kuritegevuse tasemega. Uuringu valimisse kuuluvad kõik Eesti kohalikud omavalitsusüksused 31.12.2015 seisuga. Uuringus kasutatavate sõltumatute muutujate andmed pärinevad avalikest portaalidest – Rahandusministeeriumi riigiraha portaal, Statistikaameti ja Eesti Töötukassa kodulehed. Registreeritud kuritegevuse andmed (2006 – 2015. aasta

kohta) on päringu teel saadud Politsei- ja Piirivalveametist. Nimetatud andmeid analüüsitakse kasutades kirjeldava statistilise analüüsi ja regressioonanalüüsi meetodeid, mis võimaldavad leida seoseid vaba aja tarbeks tehtud kulude ja kuritegevusliikide vahel. Analüüs viiakse läbi kasutades Microsoft Excelit kui ka vabavarana kättesaadavat Gretl programmi. Eeltoodud uuringu kirjelduse läbi jõutakse tulemuseni, mis aitab täita magistritöö eesmärki.

Magistritöö koosneb kahest peatükist, millest esimese ülesandeks on anda teoreetiline ülevaade kuritegevuse ennetamisest kohalikul tasandil. Selleks analüüsitakse esimeses alapeatükis kuriteoennetuse mõistet ja olemust. Seejärel analüüsitakse teises alapeatükis kogukonnakeskset kuriteoennetust ja kohalike omavalitsusüksuste rolli selles. Kolmandas alapeatükis selgitatakse vaba aja veetmise seost kuritegeliku käitumisega. Seeläbi antakse teoreetiline alus mõistmaks, miks on kohalikul tasandil kuriteoennetus oluline ja millised on võimalused kuriteoennetuses osalemiseks.

Teises peatükis analüüsitakse kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude seoseid kuritegevusega, misjärel tehakse omapoolsed järeldused ja ettepanekud. Esimeses alapeatükis antakse ülevaade uuringu läbiviimisest, sh strateegia valikust, valimist ning andmete kogumismeetoditest. Teises alapeatükis analüüsitakse kohalike omavalitsusüksuste kuritegevuse ja vaba aja kulude dünaamikat, misjärel kolmandas alapeatükis analüüsitakse kuritegevuse regressioonmudeleid. Neljandas alapeatükis sünteesitakse omavahel teooria ja uuringu tulemused ning tehakse omapoolsed järeldused ja ettepanekud kohalike omavalitsusüksuste vaba aja võimaluste kasutamiseks kuriteoennetuslikust vaatenurgast.

1. KURITEOENNETUS KOHALIKUL TASANDIL

1.1. Kuriteoennetuse mõiste ja olemus

Teoreetiliste aluste peatüki esimeses alapeatükis selgitatakse kuriteoennetuse mõistet ja olemust. Selleks esitatakse erinevad kuriteoennetuse klassifikatsioonid mõistmaks, kuidas laiaulatuslikke kuritegevuse ärahoidmise ja vähendamise kontseptsioone kuriteoennetus endas sisaldab. Seejuures tuuakse välja klassifikatsioonide sarnasused ja erinevused ning põhjendatakse kuriteoennetuse olulisust.

Tänapäevase kuriteoennetuse arengukäik algas 20. sajandi teisel poolel Ameerika Ühendriikides, Kanadas, Suurbritannias ja teistes arenenud lääne-euroopa riikides, kus levis suurenenud kuritegevuse tõttu pettumus õiguskaitseüsteemide efektiivsuse osas (Welsh & Pfeffer, 2013; Tonry & Farrington, 1995). Kuritegevuse suurenemise põhjustena nähti alates 1950. aastast lääneriikides toimunud põhjalikke sotsiaalseid, kultuurilisi ja majanduslikke muutusi (Graham & Bennett, 1998, lk 15). Nendest olulisemaks peeti vabameelse noore põlvkonna majandusliku ja sotsiaalse sõltumatuse saavutamist, perekonna ja kiriku kui formaalsete ühiskondlike struktuuride tähtsuse vähenemist ning tarbimise kasvu ja heaolootuste suurenemist (Graham 1993). Ka mitmete selleaegsete kriminoloogiauurimuste tulemustel leiti, et õiguskaitseüsteem oli noorte kui ka üldise kuritegevuse ohjeldamiseks liiga nõrk, isikute kinnipidamised ja süüdimõistmised ei aidanud korduvkuritegusid ära hoida ja politsei töömeetodite muutmine ei avaldanud mõju (Barnes, 1995). Seega ühiskonnas toimunud muutused tingisid vajaduse leida uusi lahendusi turvalisuse tagamiseks, mistõttu hakati senisest enam tähelepanu pöörama kuritegevuse ennetamisele.

Kuriteoennetuse mõistet on aja jooksul defineeritud erinevalt ning ka tänaseni ei ole ühtset seisukohta selle mõiste sisustamisel tekkinud. Daniel Gilling (1997) on kuriteoennetuse mõiste defineerimisel toonud välja kaks probleemi. Esiteks on kuritegevus ajas ja ruumis varieeruv mõiste ehk igas ühiskonnas ei defineerita

kuritegudena samasuguseid õigusrikkumisi. Samuti ei pruugi minevikus kuriteona käsitletud tegu tänapäeval enam olla kuritegu. Teise probleemina näeb ta mõiste defineerimisel ennetamise komponenti, kuna see eeldab suutlikkust ennustada, kus kuriteosündmus peaks toimuma ning seejärel selles kohas võtma kasutusele ka vastavad meetmed. Gilling (1997) leiab, et kuriteo ennustamine on ebakindel tegevus, kuna see eeldab sotsiaalteaduslikele andmetele tuginemist ja nendest arusaamist, mis on ajalooliselt olnud edukamaks populatsioonide käitumise ennustamisel, mitte indiviidide puhul.

Eeltoodud probleeme kõrvale jättes on mitmed kriminoloogid esitanud omapoolsed defineeringud, mis on oma olemuselt küllaltki erinevad. Näiteks Welsh ja Pfeffer (2013) näevad kuriteoennetust kui unikaalset sotsiaalset ja keskkondlikku strateegiat, mis vähendab kuritegevust, kuid on olemuselt erinev kuritegevuse kontrollist ja karistamisest. Nende käsitluse kohaselt on kuriteoennetuseks katsed heidutada kuritegeliku motivatsiooniga isikuid enne teo sooritamist. Kuigi sellise käsitluse kohaselt omavad kuriteoennetus ja kuritegevuse kontroll justkui samasugust eesmärki – heidutada kuritegeliku motivatsiooniga isikuid, siis kuriteoennetus toimub väljaspool formaalseid õigussüsteeme (politsei, kohtu ja korrektsiooni institutsioonid).

Seevastu Sherman (1998) käsitleb kuriteoennetust kui tegevuste tulemust, mitte ei erista seda eraldi tegevusena kuritegevuse kontrollist või karistamisest. Ta leiab, et karistamine saab näiteks olla üheks tegevuseks, mis võib tuua kaasa kuriteo ärahoidmise ehk tegemist on kuriteoennetusega. Ka Graham ja Bennett (1998) ning Raska (2002) on defineerinud kuriteoennetust kui kuritegevuse üle kontrolli saavutamise meetet, millel sisuliselt ei ole kuritegevuse lõpetamise eesmärki, kuid millega püütakse vähendada kuritegude arvu ja pidurdada kuritegevuse kasvutempot. Lisaks on ka Lab (2013) kuriteoennetuse määratluses lähtunud laiemalt ning käsitleb kuriteoennetusena mistahes tegevust, mis on kujundatud vähendama kuritegevust ja ka hirmu kuritegevuse ees.

Ühiskonnas valitseva kuriteo hirmu vähendamine on oluline, kuna turvalisus ja ohutus on ajaloo jooksul olnud üks peamisi inimese põhivajadusi (Cozens, 2007). Kui elanikkonnas ei ole suudetud kuritegevuse hirmu vähendada, siis hakkab see muutma inimeste käitumist, piirama nende vabadust ja vähendama elukvaliteeti. Kuriteohirmu temaatikat käsitleb kuriteoennetuse defineeringus ka ÜRO. Nimelt ÜRO (United Nations, 2004) on enda kuriteoennetuse definitsioonis välja toonud, et lisaks kuritegude riski vähendamisele püütakse erinevate strateegiate ja meetmetega vähendada kuritegevuse riskide mõjusid indiviididele ja ühiskonnale, kaasa arvatud hirmu kuritegevuse ees. Seega on kuriteoennetus väga laialdane meetmete kogum, mida kasutatakse kuritegevuse riskide mõjutamiseks ning elanikkonnas esineva kuriteo hirmu vähendamiseks.

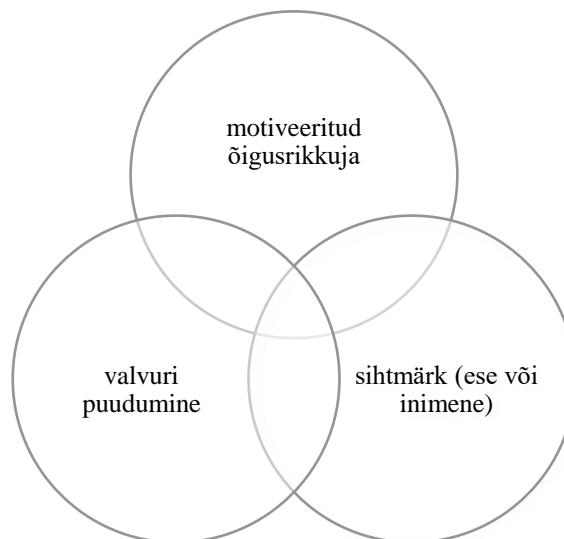
Käesoleva töö autori hinnangul on kuriteoennetuse mõiste puhul oluline eesmärgistatus ning suutlikkus kohaldada seda vastavalt ruumile ja ajale vastavas kontekstis. Kuigi Gilling rõhutas kuriteo mõiste muutumist ajas ja ruumis, siis kuritegevuse negatiivne mõju on üldsusele teada ja seetõttu kuriteoennetuse mõtestamine ei nõua kuritegudena samade õigusrikkumiste mõistmist erinevates ühiskondades. Seega olenemata ajast ja ruumist taotletakse kuritegudena käsitletavate õigusrikkumiste ja kuriteo hirmu ärahoidmist, mistõttu kuriteoennetuse üldised defineeringud õigustavad end. Küll aga nõuab ennetustegevus kindlate eelteadmiste olemasolu nagu Gilling ka rõhutas. Seetõttu on oluline kuritegevuse ennetamiseks mõista, millistel põhjustel kuritegevus toimub ja millised tegurid seda soodustavad.

Kriminoloogias üheks enimlevinumaks suunaks kuritegevuse tekkepõhjuste mõtestamisel on lähtumine ratsionaalse valiku ja argielu teooriate põhimõtetest, mis käsitlevad kuritegu kui tekkinud võimaluse tulemust. Need teooriad ei selgita kurjategijaks hakkamise soodumust, vaid fookus on suunatud kuriteo kui sündmuse selgitamisele. Lähtuvalt magistritöö teema valdkonnast (st vaba aja veetmise võimalused) kasutab autor magistritöö eesmärgi saavutamiseks eelnimetatud teooriate põhimõtteid. Cornishi ja Clarke'i poolt 1980ndatel sõnastatud ratsionaalse valiku teooria (ingl *rational choice theory*) kohaselt taotleavad kurjategijad

kuritegeliku käitumisega endale kasu. Kuriteo toimepanemisele eelnevad otsused, mille tegemisel kurjategija lähtub kuriteovõimaluste tuludest-kuludest. (Hilborn, 2007) Ratsionaalse valiku perspektiivist lähtuvalt on ka National Crime Prevention Intitute (2001) leidnud, et kuriteo toimumiseks peavad esindatud olema:

- 1) tahe või motivatsioon kuriteo toimepanemiseks;
- 2) kuriteo toimepanemiseks vajalikult oskused ja vahendid;
- 3) võimalus.

Sarnast lähenemist kuriteo kui sündmuse kirjeldamiseks väljendab ka Lawrence Coheni ja Marcus Felsoni poolt välja töötatud argielu teooria (ingl *routine activity theory*). Teooria (Felson, 2002) kohaselt toimub kuritegu kui sündmus kolme elemendi - motiveeritud kurjategija, valvuri puudumine ja sihtmärk (ohver) – üheaegsel kokkusaamisel ajas ja ruumis (joonis 1). Selline kuriteo toimepanemist seletav käsitlus võimaldab süsteemselt luua kuritegevust ennetavaid meetmeid, mis mõjutavad kuriteo kui sündmuse elementi ning seejärel on kuriteo toimepanemine takistatud.

Joonis 1. Argielu teooria põhimõtte kuriteo kui sündmuse toimumisest (Cohen ja Felson)

Kuigi argielu teooria on tavapäraselt kasutatav koos olustikulise kuriteoennetusega, siis neid elemente saab kasutada ka üleüldiselt kuriteo kui sündmuse mõtestamisel.

Lähtudes eelnevalt nimetatud teoreetilistest kuriteo komponentidest peab autori hinnangul ennetustegevus tegelema:

- 1) potentsiaalse kurjategijaga (st inimesega) vähendades tema motiveeritust kuriteo toime panemiseks;
- 2) keskkonnaga raskendades kuriteo toimepanemist;
- 3) ohvritega suurendades nende teadlikkust turvalisuse tõstmisest.

Autor leiab, et kuriteo elementidele ülesehitatud ennetussuunad nõuavad esmalt vastamist nende elementidega seotud põhjalikku analüüsi nõudvatele küsimustele (tabel 1).

Tabel 1. Kuriteoennetuse toime loogika alusküsimused lähtudes argielu teooriast (autori koostatud)

		KURITEGU	ENNETUSE KÜSIMUSED
AEG	KOHT	MOTIVEERITUD KURJATEGIJA	Miks on inimene motiveeritud kuritegu sooritama? Kuidas vähendada tema motiveeritust?
		VALVURI PUUDUMINE	Millised keskkondlikud tegurid soodustavad kuritegevust? Kuidas muuta keskkond turvalisemaks? Milliste tehniliste vahenditega asendada valvurit?
		OHVER	Millised tegurid soodustavad ohvriks langemist? Kuidas kaitsta inimest ja tema vara?

Selgitades välja kuritegu toimepaneva inimese motivaatorid, keskkonna turvalisemaks muutmise võimalused ning potentsiaalse kuriteo sihtmärgi tunnused, saab välja töötada ja rakendada tegevusi, mis takistavad kuriteo toimepanemist. Sarnaselt eeltoodud loogikale on kuriteoelementidele tuginedes ülesehitatud ka mitmed kuriteoennetuse liigendused. Kuigi liigenduste osas ei ole kriminoloogid jõudnud ühtsele seisukohale, siis leiab neist viiteid argielu teoorias kasutatavatele kuriteo elementidele.

Enim kasutatavateks kuriteoennetuse liigendusteks on Brantinghami ja Fausti mudel (1976) ning Grahami ja Bennetti poolt kirjeldatud praktikute mudel (1998). Võrreldes Brantinghami ja Fausti mudelit praktikute mudeliga (tabel 2), siis neis on mitmeid ühiseid tunnuseid. Nimelt mõlemad kuriteoennetuse liigendused on jagunenud kolmeks liigiks sarnaste põhimõtete alusel ja tunnistavad olustikulisi kui ka sotsiaalseid ennetusmeetmeid. Liigituste sisust nähtub, et vastava liigi kuriteoennetuse meetmed on suunatud, kas keskkonna turvalisemaks muutmisele või siis indiviidide sotsiaalsele mõjutamisele, et vähendada kurjategijate hulka.

Tabel 2. Kuriteoennetuse liigitused ja nende fookus (autori koostatud)

Autor	Liigid	Sisu	Fookus
Brantingham ja Faust (1976)	Primaarne (i.k <i>primary</i>)	Parandatakse elanikkonna üldisi elutingimusi (nt elurajooni planeering), mille läbi vähendatakse kuritegevuse riske.	Keskkond
	Sekundaarne (i.k <i>secondary</i>)	Mõjutatakse potentsiaalseid õigusrikkujaid (nt õpiraskustes noori), mille tulemusel vähendatakse õigusrikkumisi.	Individid Riskirühmad
	Tertsiaalne (i.k <i>tertiary</i>)	Õigusrikkuja suhtes kasutatav individuaalne lähenemine (nt rehabilitatsioon), mille tulemusel hoitakse ära korduvkuritegusid.	Individid
Praktikute liigendus (Graham ja Bennett 1998)	Kuritegelike kalduvuste mõjutamine	Läbi sotsiaalpoliitika valdkondade (nt linna-, tervishoiu-, perekonna-, haridus-, noorsoo- ja töövõivepoliitika) mõjutatakse isikute (eelkõige laste ja noorte) kuritegelikke kalduvusi, et vähendada õigusrikkujate hulka.	Individid Grupid
	Olustikuline	Ühiskonnas viiakse ellu muudatused (eelkõige keskkonna muutmise seotud muudatused), mille tulemusel vähenevad kuriteovõimalused.	Keskkond
	Kohaliku tasandi	Läbi kogukonna elukorraldamise parandamise, turvalisuse suurendamise ja üldise arendamise püütakse mõjutada kuritegevust ja kuritegelikke kalduvusi.	Individid Keskkond

Küll aga on Fausti ja Brantinghami kuriteoennetuse liigendust kritiseeritud. Esimese puudusena nähti selgusetust kuriteoennetuse elluviija osas ehk kas õigusrikkumise ärahoidmiseks peab tegutsema politsei, üldsus või potentsiaalne kannatanu. Teise puudusena nähti põhimõttelist ebakõla tervishoiumudelile toetumisel. Nimelt sellisele põhimõttele toetumine eeldab ka kuritegevuse

põhjustele kui haigestumise põhjustele lähenemist, kuid kuritegevus kui sotsiaalne nähtus ei ole seletatav üksikfaktidele tuginevalt (Graham & Bennett, 1998), vaid sotsiaalsetele faktidele. Seevastu praktikute mudelis on selgelt eristatav, et esimeste tasandite kuriteoennetusmeetmeid viiakse ellu riiklikul tasandil ja viimasel tasandil on tähtsustatud meetmete kasutuselevõttu kohalikul tasandil läbi üldise elukeskkonna arendamise.

Brantinghami ja Fausti kuriteoennetuse liigituse sekundaarse ja tertsiaalse tasanditega sarnast liigitust kasutatakse ka laialdaselt õigusteadlaste seas. Liigituste sarnasus seisneb selles, et mõlemates pööratakse tähelepanu nii kogu ühiskonna kui ka õigusrikkuja mõjutamisele. Küll aga lähtutakse viimases liigituses karistuse ja karistusähvarduse kasutamisest ennetusmeetmena. Karistusteooriatele põhineva liigituse kohaselt on kuriteoennetus jagunenud järgnevalt (Sootak, 2010, lk 44-46):

- 1) üldpreventsioon – ennetusmeetmete fookus on suunatud üldsusele ehk kõigile potentsiaalsetele kurjategijatele. Lähtutakse ideest, et karistusähvardus ja karistuse kohaldamine hirmutavad isikuid niivõrd, et nad ei soorita kuritegusid.
- 2) eripreventsioon – ennetusmeetmete fookus on suunatud kuriteo toime pannud isikule ehk karistuse läbi mõjutatakse üksikkurjategijat võtma omaks õiguskõuet ka käitumist.

Eelnevalt käsitletud liigendusest erinevad oma ülesehituselt kui ka sisu osas Ekblomi kui ka Shermani liigendused (tabel 3). Ekblomi (1994) toimemehhanismile tuginev liigendus põhineb sarnaselt eelmisele kahele liigendusele kuriteo kui sündmuse mõjutamisele, kuid seejuures on kõik tasandid üksteisest sõltuvad ja järk-järgulised tegevused. Seetõttu aitab mudelis kajastatud tegevuste järgimine analüüsida kuritegevuse põhjust ja leida võimalusi selle mõjutamiseks. Arvestades võimalikke kuriteoennetuses osalejate ringi, on autori hinnangul nimetatud liigendusest abi eelkõige kohalikele tasandile, kes on kõige enam teadlik enda piirkonnas valitsevatest probleemidest ja saab sellest lähtuvalt ka teadmiste põhineva strateegia välja töötada.

Tabel 3. Kuriteoennetuse liigitused Ekblomi (1994) ja Shermani (1998) käsitluste alusel (autori koostatud)

Autor	Liigituse idee ja alus	Lüigid	Sisu
Ekblom (1994)	Kuriteoelementide mõjutamisele suunatud tegevustega saab kuritegevust ära hoida, mistõttu antud liigitus aitab infot süstematiseerida ja kasutada kuriteoennetuses.	Ennetusmeetod (i.k <i>Method of Prevention</i>)	Selgitatakse välja, millised on sekkumise meetodid ja kuidas neid täidetakse.
		Ennetusmeetodi vaheeesmärk (i.k <i>Final Intermediate Objectives of Method</i>)	Selgitatakse, kas meetmed võetakse kasutusele olukorra või õigusrikkuja mõjutamiseks.
		Ennetuse lõppeesmärgid (i.k <i>Ultimate Objectives of Scheme</i>)	Selgitatakse, milliste kuritegude ärahoidmiseks strateegia välja töötatakse
Sherman (1997)	Kuriteoennetus on jagatud liikideks institutsioonide kaupa, kes igapäevase tegevuse kaudu võivad kuritegevust mõjutada.	Kogukonnale suunatud ennetus	Selgitatakse välja, kuidas on kogukondade, perekondade, koolide, tööturu, piirkondade, politsei ja teiste institutsioonide poolt läbi viidud programmid mõjutanud kuritegevust.
		Perekonnale suunatud ennetus	
		Koolile suunatud ennetus	
		Tööturule suunatud ennetus	
		Politseile suunatud ennetus	

Sherman (1998) on enda mudelis jaganud ennetustasandid institutsioonide järgi. Oma uurimismetoodikale tuginevalt ei leidnud ta ühtegi kohalikul tasandil läbiviidavat ennetusprogrammi, mis annaks kindlaid tulemusi kuritegevuse vähendamisel. Küll aga oli kohalikul tasandil läbi viidud programme, mille osas oli nii positiivseid kui ka negatiivseid tulemusi, mistõttu ta lahterdas need tõenäoliselt töötavate programmide alla. Kohalikul tasandil tõenäoliselt töötavateks programmideks võivad olla: järjepidev noortejõukude järelevalve sotsiaaltöötajate, kriminaalhooldajate ja politseinike poolt (vähendab jõugu kuritegevust); kogukondlike mentorite poolne järelevalve (vähendab narkomaaniat) ning

kogukondlikud peale kooli vaba aja programmid (vähendavad alaealiste kuritegevust). Seega kohalikul tasandil on ka Shermani mudeli alusel potentsiaali efektiivselt kuriteoennetuses osalemiseks.

Esimest alapeatükki kokkuvõttes võib öelda, et kuriteoennetuseks on kõik tegevused, mis hoiavad ära kuritegusid ja vähendavad kuriteohirmu. Kuigi kriminoloogide seas on erinevaid koolkondi, kellest ühed pooldavad olustikuliste meetmete kasutamist ja teised sotsiaalsete meetmete, siis autori hinnangul on hea ning tulemuslik kuriteoennetus kompleksne. Näiteks ei saa me oodata liikluskuritegude olulist vähenemist pelgalt kiiruskaamerate paigaldamisest, vaid selleks tuleb kasutada ka sotsiaalseid ennetavaid meetodeid inimeste teadlikkuse tõstmiseks. Eeltoodust tulenevalt ning arvestades peatükis käsitletud liigenduste põhimõtteid ja kuriteo elemente, on kõigil inimestel, organisatsioonidel ja haldustasanditel (sh kohalikul tasandil) võimalused kuriteoennetuses osaleda. Järgnevas alapeatükis vaadeldakse kogukonnakeskse kuriteoennetuse lähtekohti ning kohalike omavalitsusüksuste rolli selles.

1.2. Kogukonnakeskne kuriteoennetus ja kohalikud omavalitsusüksused

Teoreetiliste aluste peatüki teises alapeatükis selgitatakse kogukonnakeskse kuriteoennetuse olemust ja kohalike omavalitsusüksuste rolli selles. Selleks analüüsitakse kogukonnakeskse kuriteoennetuse teooriat ja selle alusteooriaid ning nendest tulenevaid võimalusi kohalike omavalitsusüksuste poolt kuritegevust ennetada.

Eesti Vabariigi põhiseaduse järgi on kohaliku omavalitsusüksuse idee kogukonnast, kelle ülesandeks on lahendada selle kogukonna probleeme ja korraldada kohalikes huvides kogukonna elu (Tartu Ülikool, 2012). Kohaliku omavalitsusüksuse idee aluseks on demokraatliku riigikorralduse aluseks olevast subsidiaarsusprintsipi, mille kohaselt tuleb avaliku halduse funktsioone täita elanikule kõige lähemal asuval avaliku halduse tasandil (Kasemets, 2006). Seega üheks kohalike

omavalitsusüksuste olemuslikuks ülesandeks on ka turvalise elukeskkonna tagamine, mis eeldab kuriteoennetuses osalemist.

Kohalike omavalitsusüksuste osalemist kuriteoennetuses toetab ka kogukonnakeskne kuriteoennetuse (ingl. *Community Crime Prevention*) teooria. Kogukondliku kuriteoennetuse eesmärgiks on vähendada kuritegevust läbi sotsiaalsete tingimuste ja institutsioonide (nt perekonna, eakaaslaste, sotsiaalsete normide, noorteklubide, organisatsioonide) muutmise (Hope, 1995). Kogukonnakeskse kuriteoennetuse definitsiooni osas ei ole ühtset arusaama tekkinud, kuna arusaamad selles sisalduvatest programmidest on erinevad ning tihtipeale mõistetaksegi kogukonnakeskse kuriteoennetuse all sotsiaalse ja olustikulise ennetuse kombinatsiooni. Seetõttu saab Tim Hope'i määratlust pidada kõige informatiivsemaks, kuna toob esile kogukondade tugevuse tegeleda kuritegevust ja vägivalda põhjustavate sotsiaalsete probleemidega. (Welsh & Farrington, 2012) Kuna kogukondadesse kuuluvad ka kohalikud omavalitsusüksused ja neil on seetõttu laialdasem informatsioon oma piirkonna probleemide osas, siis on oluline panustada kohalikul tasandil kuriteoennetusse.

Kogukonnas esinevate kuritegevuse riski allikatena nähakse ebasoodsat naabruskonda, korratut ja hoolimatut kogukonda, uimastite kättesaadavust, suurt inimeste voolavust ja vähest naabruskonna sidusust, nõrka „kollektiivset tõhusust“ (sh sotsiaalset sidusust ja mitteformaalset sotsiaalset kontrolli). (Tilley, 2009, p. 63) Nimetatud riskide maandamiseks kasutatakse kohalikul tasandil olustikulisi ja sotsiaalseid ennetusmeetmeid, mille alusteooriaid autor ka järgnevalt analüüsib.

Kogukonnakeskse kuriteoennetuse olustikulised ennetusmeetmed tuginevad olustikulisele ennetusteooriale, mida põgusalt kajastati ka käesoleva magistritöö esimeses alapeatükis ühe kuriteoennetuse tasandina. Olustikuline kuriteoennetuse lähenemisviis arendati välja 1970. - 1980. aastatel, kui levis ka üleüldine kuriteoennetuse vajaduse mõistmine. Eelkõige oli olustikuline kuriteoennetus mõeldud olema praktiline, poliitikale orienteeritud ja peamine lähenemisviis kuritegevuse probleemide lahendamiseks. (Clarke, 1995) Olustikulist

kriminaalpreventsiooni iseloomustatakse kui meetmeid, mis on suunatud spetsiifilistele kuriteovormidele ning hõlmavad endas kindla keskkonna juhtimist, kujundamist või manipulatsiooni nii süstemaatiliselt ja püsivalt, kui on võimalik, et vähendada kuriteo toimepanemise võimalusi ning suurendada õigusrikkujate seas teolt tabamise riski. (Clarke, 1983)

Praktikas rakendatavad olustikulise ennetusteooria abinõud on jagatud kolme järgnevasse rühma (Clarke, 1992; Graham & Bennett, 1998):

- 1) õigusrikkumise toimepanemist raskendavad – paigaldatakse takistused kuriteo objektile ligipääsemiseks või siis otse objektile; takistatakse sissepääsu elumajadesse, kaubanduskeskustesse jm; kurjategija juhitakse potentsiaalselt kuriteoobjektist kõrvale; vähendatakse kuritegu soodustavate tegurite mõju;
- 2) õigusrikkumise toimepanemise riski suurendavad – riiklik järelevalve, turvatöötajad; majahoidjad; naabrivalve;
- 3) õigusrikkumisest saadavat tulu vähendavad – omandi märgistamine; kuriteo toimepanemise ajendi kõrvaldamine ning asjakohaste käitumisreeglite kehtestamine.

Mitmete uuringute käigus on leitud tõendeid, et olustikulised ennetusmeetmed – sealhulgas sihtmärgile ligipääsemise raskendamine (nt lukud, purustamatu klaas, isikukoodide kasutamine krediit- ja pangakaartidel), järelevalve rakendamine (nt valvekaamerad ühistranspordis ning kauplustes, pankades) – vähendavad kuritegevuse taset. (Tonry & Farrington, 1995) Seega on tegemist kohalikul tasandil küllaltki kergesti rakendatavate abinõudega, mis on suunatud kurjategijale kuriteo toimepanemise võimalikult ebamugavaks tegemisele.

Eeldades, et kohalikel omavalitsusüksustel võib olla võimalik läbi olustiku muutmisele kuritegevust ennetada, viidi 2014. aastal Sisekaitseakadeemias läbi uuring (Saar, et al., 2014) kohalike omavalitsusüksuste avaliku korra ja julgeoleku tagamiseks tehtud finantseeringute mõju kohta. Nimetatud uuringu käigus leiti empiirilisi tõendeid, mis viitasid, et kohalike omavalitsusüksuste poolt täiendavalt

avaliku korra tagamiseks tehtavad kulud vähendavad kuritegevust. Seega võib kohalikel omavalitsusüksustel olla oluline osatähtsus kuritegevuse ennetajana, kuigi teises uuringus (Eesti Rakendusuuringu Keskus CENTAR, 2014) ilmnis, et kohaliku omavalitsusüksused peavad ise kuriteo ennetust eeskätt politsei vastutusalaks. 2014. aastal läbiviidud küsitluses osalenud 119 omavalitsusüksusest arvas 64%, et neil ei peaks olema kuritegevuse ennetamisel aktiivne roll. Seega praktikas ei ole kohalike omavalitsusüksuste teadlikkus kuriteoennetuse olemusest kuigivõrd kõrge, kuna peale olustikuliste kuriteoennetusmeetmete, mis nõuavad finantseeringuid, on ka sotsiaalsed meetmed, mis kattuvad mitmete kohalike omavalitsusüksuste ülesannetega.

Kogukonnakeskse kuriteoennetuse sotsiaalsete meetmete alused tulenevad sotsiaalse kuriteoennetuse (ingl. *Social Crime Prevention*) põhimõtetest. Sotsiaalne kuriteoennetus keskendub kuritegevust põhjustavate sotsiaalsete ja majanduslike tegurite mõjutamisele, et seeläbi vähendada inimeste motivatsiooni kuritegude toimepanemiseks (Morgan, et al., 2012). Sotsiaalsete meetmete eesmärgiks on tugevdada kogukondlikke sidemeid, suurendada informaalset sotsiaalset kontrolli ja selle kaudu tegelikke või potentsiaalseid kurjategijaid heidutada. Sotsiaalse kuriteoennetuse strateegiad hõlmavad endas laste elu parendavaid sekkumisi, kogukonna elukvaliteedi ja tervise parendamisele suunatud programme ning sotsiaalse arengu programme, mis käsitlevad kuritegevusega seotud sotsiaalseid tegureid. (Hilborn, 2007) Siinkohal on ka Raska (1987, lk 69) rõhutanud, et kuritegevuse kui sotsiaalse nähtuse ärahoidmine on võimalik siis, kui sotsiaalse juhtimise ja planeerimise abil elimineeritakse või neutraliseeritakse kuritegevust sünnitavad tegurid. Seega sotsiaalsel kuriteoennetusel on oluline ja põhimõtteline erinevus olustikulistest ennetusmeetmetest, mis keskenduvad kuriteo keskkonna muutmisele ja jättes kõrvale sellega inimese sotsiaalsuse. Kui olustikuline kuriteoennetus piirab kuriteo toimepanemist läbi keskkonna muutmise, siis sotsiaalsed ennetusmeetmed püüavad takistada inimese hälbivust ja võimalikku kuritegelikule teele sattumist.

Sotsiaalsete sidemete tähtsust ja seotust õigusrikkumistega on kriminoloogia kontekstis väljendanud Travis Hirschi (2002) luues sotsiaalsete sidemete teooria, mis väidab õigusrikkumiste toimepanemist olukorras, kus indiviidi ja ühiskonna sidemed on kas väga nõrgad või katkenud. Teooria kohaselt kasvab hälbiv kui ka kuritegelik käitumine välja põhimõtete, arusaamade ja hoiakute puudumisest, mis tõkestaksid õigusrikkumisi. Need aga tekivad sotsialiseerimise käigus, mistõttu kui nooruki sotsialiseerimine ebaõnnestub, siis sellega kaasneb ka sotsiaalsete sidemete nõrkus või puudumine.

Sotsiaalsete sidemete elemendid jagunevad järgnevalt (Hirschi, 2002):

- 1) Kiindumussuhted – isik on teistesse inimestesse kiindunud, hoolib nende arvamusest ja arvestab sellega, mistõttu neile pettumuse mittevalmistamiseks ta ei käitu hälbivalt.
- 2) Kohustussidemed, pühendumus – isik on pühendunud millegi saavutamisele, mistõttu ta ei riski saavutatu kaotamisega ega käitu hälbivalt.
- 3) Hõivatus – isik on hõivatud erinevate tegevustega, mistõttu tal ei ole aega hälbivate tegevustega tegeleda.
- 4) Moraalsed veendumused seoses ühiskonna normide ja väärtustega – isik usub ühiskonnas kehtivatesse normidesse ja reeglitesse, mistõttu ta ei riku neid.

Üheks võimaluseks, kuidas tänases kiires ühiskonnas soodustada sotsiaalsete sidemete ja sotsiaalse kapitali teket, on pakkuda inimestele atraktiivseid vaba aja veetmise võimalusi. Vaba aeg on oluline tegur isiksuse arengus ning selle kaudu on võimalik ära hoida isiku hälbivat käitumist, sh kuritegelikku käitumist (Caldwell & Smith, 2006). Seega üheks võimaluseks, kuidas kohalikud omavalitsusüksused saavad sotsiaalsete sidemete teket soodustada on piisavate vaba aja veetmise võimaluste pakkumine. Olenevalt inimeste vaba aja veetmise eelistustest võivad nende kaudu näiteks kogukonnaliikmete vahel tekkida suurem suhtlus ja kiindumussidemed. Samuti võidakse näiteks läbi noorteringide edasi anda ühiskondlike normide väärtustamise tähtsust ja huviringidega isikuid siduda ajaliselt ning edendada pühendumissidemete teket. Seega võib vaba aja veetmise

võimaluste puudus olla üheks sotsiaalseks riskiks, mis võib inimest suunata kuritegelikule teele. Eeltoodust tulenevalt käsitletakse vaba aja ja kuritegeliku käitumise seost järgnevas alapeatükis.

1.3. Vaba aeg ja kuritegelik käitumine

Teoreetiliste aluste peatüki viimases alapeatükis selgitatakse vaba aja veetmise seost kuritegeliku käitumisega ning esitatakse teoreetiline mudel mõistmaks, miks kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulud peaksid piirkonna kuritegevust vähendama. Selleks analüüsitakse argielu teooriat ja esitatakse relevantsete uuringute tulemused ning selgitatakse kohalike omavalitsusüksuste rolli vaba aja veetmise võimaluste pakkumises.

Vaba ajana (ingl *leisure time*) mõistame üldiselt aega, millal me ei ole töö, kooli, pere või muude kohustustega hõivatud. Sacco ja Kennedy (2002) on siinkohal täpsustanud, et vabaks ajaks on inimesele sisemiselt rahuldust pakkuvad tegevused, millega tegeletakse pärast kohustustele kuluvat aega. Teismeliste seas ei ole vaba aja veetmise eelistused sama tähendustega ning osad nende vaba aja veetmise viisidest on selgelt seotud hälbiva käitumisega, kui teised tegevused tunduvad olevat harivad või arendavad. (Tanner, et al., 2015) Seega võib vaba aja veetmise viis suurendada kuritegeliku käitumise riski.

Kuritegevuse ja vaba aja veetmise seost aitab mõtestada argielu teooria (ingl *routine activity theory*), mida käsitleti ka käesoleva töö peatükis 1.1. Argielu teooria selgitab kuritegevuse taset võtmata arvesse piirkondlikke erinevusi, kuid viitab ühiskonnas või naabruskonnas aset leidvatele igapäevastele tegevustele (Walsh & Hemmens, 2008, p. 81). Seega argieluteooria kohaselt on kuritegevuse ja argipäevaste tegevuste vahel seosed.

Tavapärased argielu teooria rakendamise käigus motiveeritud kurjategija element permanentne ning inimene paneb kuriteo toime oma kasust uskudes, et ta on leidnud endale sobiliku ohvri või sihtmärgi ja puudub ka valvur (Walsh &

Hemmens, 2008, p. 81). Küll aga lähtudes eelnevas alapeatükis käsitletud sotsiaalsete sidemete teooriale, siis motivatsiooni kuriteo toimepanemiseks saab läbi ennetusmeetmete vähendada või lõplikult elimineerida. Seega ei ole kuritegelikule käitumisele kalduva isiku puudumisel kuriteo elemendid koos ja teoreetilist kuriteo koosseisu ei teki.

Kuritegeliku käitumise ja vaba aja veetmise viiside vahel on mitmete uuringute käigus leitud seoseid. Näiteks Kanadas 2015. aastal läbi viidud uuringu (Tanner, et al., 2015) käigus uuriti 3393 noore (13-18aastased) vaba aja veetmisviiside seost kuriteo ohvriks langemise või toime panemise kogemusega. Uuringu käigus jagati vaba aja veetmised viisid kolmeks:

- 1) eakaaslastega ajaveetmine – organiseerimata vaba aeg (sõpradega autoga sõitmine, sõprade juures külas käimine, sõpradega ostlemine, sõpradega kaubanduskeskuses ringi lonkimine, sõbrad käivad külas, kohvikutes aja veetmine);
- 2) riskantne ajaveetmine – uuringus võeti tegevustest (suudlemine, seksuaalvahekord, peod, baarides ja ööklubides käimine) osavõtmist arvesse sageduse skaalal;
- 3) arendav ajaveetmine – eelnevatele vaba aja veetmise viisidele vastandina käsitletavat tegevused (muusika instrumendi mängimine, kultuuriüritustest osavõtmine, raamatukogus käimine, teatris ja kontserditel käimine, muuseumis käimine, raamatu lugemine, hobidega tegelemine).

Uuringu (Tanner, et al., 2015) tulemused tõestasid, et vaba aja veetmise viisid on otseselt seotud noorte õigusrikkumiste toimepanemisega. Riskantseid ajaveetmise viise harrastavate ja eakaaslastega organiseerimata aega veetvate noorte puhul leiti tugev seos vägivaldsete õigusrikkumiste toimepanemise ja ka nendes ohvriks langemisega. Varavastaste õigusrikkumiste toimepanemisega leiti tugev seos vaid riskantseid ajaveetmise viise harrastavate noorte seas ning eakaaslastega organiseerimata aega veetvate noorte seas sellist seost ei leitud. Mõlema eelnimetatud grupi puhul on seos ka kuritegude ohvriks langemisega.

Arendava ajaveetmise ja õigusrikkumiste toimepanemise vahel seost ei leitud, kuid leiti tugev seos vägivaldsete ja varavastaste õigusrikkumiste ohvriks langemisega. Seega organiseeritud vabaaja veetmise võimalused võivad ära hoida kurjategijaks hakkamise, kuid ei suuda kaitsta ohvriks langemise eest. Uuringu läbiviijad leiavad, et selliste arendavate vabaajaveetmise viisidega tegelemine võib teiste eakaaslaste seas tunduda veidralt ning muudavad nendega tegelevad noored sobivateks ohvriteks.

Sarnaseid tulemusi on leitud ka Šotimaal 2013. aastal 3064 noore seas (15aastased) läbi viidud uuringus (Miller, 2013), milles uuriti erinevate ajaveetmise viiside seost õigusrikkumistega (ründamine, piletite ostmisest kõrvale hoidumine, poevargused, vandaalitsemine, narkootikumide tarbimine). Uuringu tulemusel leiti, et noorteklubides osalevate, spordist ja kultuurist ja tarbimistegevusest osavõtivate noorte ning narkootikumide vahel on märkimisväärselt suur negatiivne suhe. Samuti leiti, et kultuurist ja tarbimistegevusest osavõtivate noorte puhul ei ole seost ründamisega. Seejuures leiti seos, mille kohaselt kohalikus piirkonnas jõlkuvate noorte ja vandalismi vahel on tugev seos, kuid kodukandist kaugemal sellist seost ei leitud.

Kuigi eeltoodu alusel peaks vaba aja veetmise võimaluste edendamine ära hoidma kuriteo toimepanemise potentsiaalse kurjategija mõjutamise kaudu, siis argielu teooria teise elemendi ehk ohvri vaates saavad vaba aja veetmise võimalused ka positiivselt kuritegevust mõjutada. Teooria kohaselt, kui inimene läheb oma kodust välja vaba aega veetma, siis tal on suur risk saada potentsiaalseks ohvriks, kuna kodust väljas on suurem tõenäosus kurjategijaga ebaturvalises keskkonnas kohtuda. Seega kui ta kodust ei lahkuks, siis jääks suure tõenäosusega ka kuritegu toimumata. Ohvriks langemise riski suurenemist on korduvalt uuritud ja leitud ka empiirilisi tõendeid. Näiteks Messner ja Blau (1987) leidsid tõendeid, et piirkondades, kus inimesed veedavad valdavalt oma vaba aega kodudes telekat vaadates, on ka kuritegevuse tase madalam.

Küll aga saab vaba aja veetmist käsitleda ka keskkonna turvalisemaks muutmise aspektist. Kui inimestel on võimalusi väljas vaba aega veeta, siis on ka rohkem pealtnägijaid, mistõttu kurjategijal ei ole motivatsiooni kuritegu toime panna. Näiteks Hollandis 2013. aastal läbiviidud uuringus (Kramer, et al., 2013) leiti, et piirkondades, kus on võimalik vabal ajal jalgrattaga sõita, on ka kogukondlik turvalisus suurem. Siinjuures tasub märkida, et turvalisus tunne ei olnud seotud madala liiklusõnnetuste ohuga, vaid inimeste pidev liikumine on vähendanud ka kuritegevuse hirmu.

Turvalise keskkonna loomisel tasub arvestada, et vägivaldseid kuritegusid pannakse kõige enam toime alkoholiga seotud asutustes (pubides, klubides ja baarides) ja alkoholi müügikohtade lähedal. (Perez-Trujillo, et al., 2016) Näiteks Kolumbias uuriti Bogota populaarse ööelu piirkonda, mida nimetati kuritegevuse kuumaks kohaks. Uuringu (Perez-Trujillo, et al., 2016) käigus võrreldi öö jooksul kahte tänavat, millel asusid restoranid, pubid, poed, alkoholi kauplused, kasiinod, baarid, kohvikud jne. Uuringu käigus selgus, et kuigi mõlemad tänavad olid öö jooksul väga populaarsed ja rahvarohked, siis ühel neist käituti märkimisväärselt rohkem märatsevalt ja agressiivsemalt. Uurijad leidsid, et selline erinevus võis tuleneda politsei valikulisest sekkumisest kui ka harjumuste erinevusest. Esimesel tänaval, kus käituti agressiivselt, algas inimeste kogunemine varakult, mistõttu alkoholihoobes isikuid oli hilisööks tänaval väga palju, ning politsei sekkus valikuliselt inimeste tülidesse. Teisel tänaval asuvatesse asutustesse saabusid inimesed hiljem ja tänavale sellisel viisil ei kogunenud ning ka politsei sekkus aktiivsemalt.

Eeltoodud uuringute tulemused ja teoreetilised lähtekohad tõestavad, et vaba aja veetmisel on mõju kuritegelikule käitumisele. Kohalikud omavalitsusüksused saavad siinjuures valida, milliseid vaba aja veetmise viise nad toetavad ja milliseid piiravad, et kuritegevuse riske maandada (näiteks alkoholi müügi ajaline piirang). Seega saavad kohalikud omavalitsusüksused kohaliku elu edendajatena anda omapoolse panuse atraktiivsete vaba aja veetmise võimaluste arendamisse ja seeläbi kuriteoennetuses osaleda kasutades olustikulisi ja sotsiaalseid meetmeid.

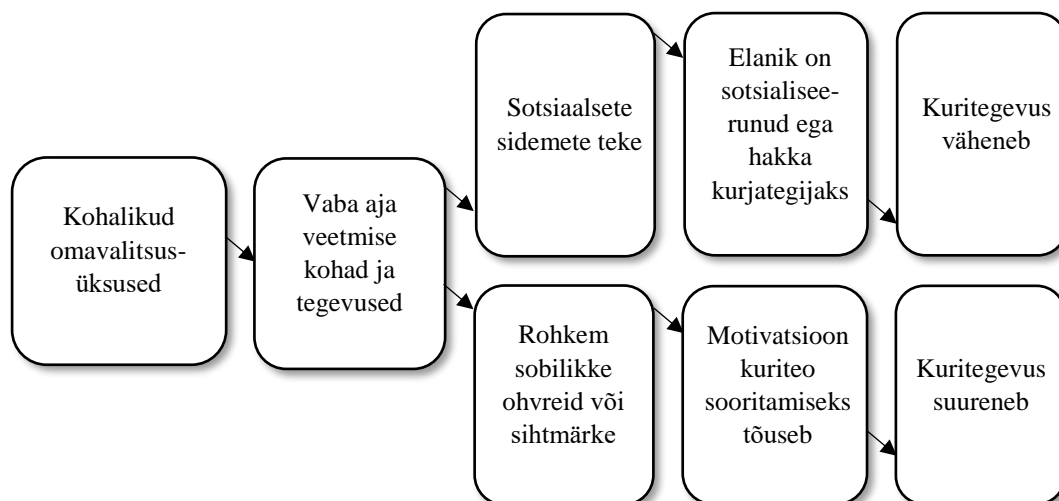
2014. aastal Eestis läbiviidud uuringust (Luuk, et al., 2014) selgus, et kõigist kuriteoennetustegevustest viisid kohalikud omavalitsusüksused kõige enam läbi lastele ja noortele suunatud meetmeid, mis olid seotud nende vaba aja sisustamisega (87% vastanutest). Näiteks toetati laste sportlikke tegevusi, kaasati noori heakorratöodesse ning korraldati neile laagreid. (Luuk, et al., 2014)

Euroopa Komisjoni (2004) hinnangul saab kohalik omavalitus oma ülesandeid täites mõjutada tema vastutusvaldkondades ellu viidavat poliitikat kaudseltki, kui tagab elanike turvalisust silmas pidades vaba aja veetmisega seotud abinõude rakendamise. Nendeks abinõudeks võivad olla näiteks koolide, mänguväljakute, staadionite, basseinide, kultuuri- ja haridusasutuste ning muude üldkasulike objektide rajamine ja huviringide moodustamine. Läbi sotsiaalpoliitika soovitatakse kohalikul omavalitsusüksusel suurendada sportimise ja spordirajatistele pääsemise võimalusi muutes spordiobjektid kohaliku elu lahutamatuks osaks. Noorte kui riskigrupi mõjutamiseks soovitatakse noorte algatustele anda rahalist toetust näiteks kohalike või piirkondlike ürituste korraldamiseks ja kohalike noortenõukogude moodustamiseks. (Euroopa Komisjon, 2004)

Ka Siseministeriumi üheks eesmärgiks on „turvalisemad kogukonnad“ programmi (Siseministerium, 2016) raames siseturvalisuse tagamiseks viia ellu programme, mis on suunatud riskilastele ja –noortele vaba aja tegevuste pakkumisele. Selleks planeeritakse aastatel 2016 – 2020 viia ellu spordil põhinev kogukondlik ennetusprogramm SPIN. Küll aga toimuvad programmi raames läbiviidavad treeningud käesoleva magistr töö koostamise seisuga vaid Tallinnas, Rakveres, Narvas ja Kohtla-Järvel (MTÜ SPIN, 2018), mistõttu suurt hulka Eesti noori see ei hõlma. Seega on vaba aja veetmise võimaluste edendamine peamiselt siiski kohalikel omavalitsusüksustel organiseerida, mis eeldab selleks vajalike fiskaalpoliitiliste otsuste tegemist.

Võttes kokku magistr töö käsitatud kuriteoennetuse teooriate põhimõtted, siis autor näeb, et kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulud võivad olla seotud

piirkonna kuritegevuse tasemega. Teoreetilistele põhimõtetele tuginevalt on koostatud mudel (joonis 2), millest nähtuvad teooriatele tuginevad seoste suunad. Mudeli põhimõte seisneb selles, et kui kohalikud omavalitsusüksused finantseerivad vaba aja valdkonda, siis see toob kaasa vaba aja veetmise võimalused. Näiteks pakutakse elanikele teenustena huviringe või toetatakse erinevate ürituste korraldamist. Nendest finantseeritud valdkondadest sõltub, kas piirkonna kuritegevus väheneb või suureneb. Kui kohalik omavalitsusüksus finantseerib isiksuse arenguga seotud valdkondasid, siis eelduslikult nende teenuste osutamine soodustab elanikel sotsiaalsete sidemete teket. See toob omakorda kaasa väärtushinnangute omaksvõtmise ning isik on edukalt ühiskonda sotsialiseerunud ega kaldu hälbivale, sh kuritegelikule käitumisele. Sellise protsessi tulemusel piirkonna kuritegevus väheneb, kuna motiveeritud kurjategijaid on vähem.

Joonis 2. Kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude teoreetiline seos kuritegevusega

Vastupidise tulemuse võib tuua olukord, kus kohalik omavalitsusüksus finantseerib küll vaba aja valdkondadesse, kuid need võivad teoreetiliselt soosida kuritegude toimepanemist. Antud olukorrad võivad tekkida, kui finantseeringute tulemusel luuakse keskkonnad, mis toob kokku rohkem sobilikke ohvreid või sihtmärke. Selle tulemusel potentsiaalsetel kurjategijatel motivatsioon kuriteo sooritamiseks tõuseb ning toob kaasa kuritegevuse suurenemise. Arvestades eelnevaid teoreetilisi

lähtekohti (st. sotsiaalsete sidemete teooria ja argielu teooria) ja uuringute tulemusi, siis võivad kohalike omavalitsusüksuste poolt finantseeritud vaba aja tegevused heidutada kuritegeliku motivatsiooniga isikuid ja mõjutada piirkonna kuritegevuse taset. Eeltoodust tulenevalt püstitab autor uuringuks järgnevad hüpoteesid:

1. Kohalike omavalitsusüksuste kulud isiksust arendavatesse vaba aja valdkondadesse on kuritegevusega seotud negatiivselt.
2. Kohalike omavalitsusüksuste kulud vaba aja valdkondadesse, mille tegevused kaasavad üheaegselt rohkem erinevaid gruppe, on kuritegevusega seotud positiivselt.

Kuna kohalikelt omavalitsusüksustelt oodatakse aina enam kuriteoennetuses osalemist, kuid nende eelarvelised vahendid on piiratud, siis on autori hinnangul oluline kontrollida kohalike omavalitsusüksuste eelarvetest suure osa moodustavate vaba aja kulutuste seost kuritegevusega. Eeltoodust tulenevalt kontrollitakse järgmises peatükis sotsiaalsete sidemete ja argielu teooria lähtekohti viies läbi kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude analüüs.

2. KOHALIKE OMAVALITSUSÜKSUSTE VABA AJA KULUDE SEOSSED KURITEGEVUSEGA

2.1. Uuringu metoodika ja valim

Magistritöö eesmärgiks on selgitada välja seosed vaba aja veetmise võimaluste loomisele tehtud eelarve kulude ja kuritegevuse taseme vahel kohalikes omavalitsusüksustes. Käesolevas alapeatükis kirjeldatakse eesmärgi täitmiseks läbi viidud uuringu protsessi ning põhjendatakse kasutatud andmekogumis- ja analüüsimeetodeid. Lisaks juhib autor tähelepanu uuringu käigus tekkinud probleemidele ning teguritele, mis võisid uuringu tulemusi mõjutada.

Arvestades uuringu eesmärki, mis seisneb seoste hindamises, on autori hinnangul relevantseimaks uuringustrateegiaks **korrelatsiooniuring** (*i.k. correlational research, correlational study*). Korrelatsiooniuring võimaldab uurida kahe või enama muutuja vahelisi seoseid ja teha seejärel oletusi, kuidas ühe muutuja muutumisel võib teine muutuja muutuda (Weathington, et al., 2012). Uuringu sõltuvaks muutujaks on kuritegevuse tase 1000 elaniku kohta ja sõltumatuteks muutujateks on kohalike omavalitsusüksuste poolt finantseeritud vaba aja valdkonna kulud ühe elaniku kohta. Lisaks on uuringusse kaasatud kontrollmuutujatena 15-24-aastaste meeste ja noorte, töötute hulga ning piirkonna keskmise palga andmed.

Kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude ja kuritegevuse vaheliste seoste välja selgitamiseks on uuringusse kaasatud kõigi Eesti kohalike omavalitsusüksuste (31.12.2015 seisuga 213 kohalikku omavalitsusüksust) paneelandmed aastate 2006 – 2015 kohta. Autori hinnangul annab kõiki kohalikke omavalitsusüksusi hõlmav valim ja paneelandmete kasutamine maksimaalse võimaluse uuringu eesmärgi täitmiseks. Lisaks soodustas kõikse valimi kasutamist andmete kättesaadavus kohalike omavalitsusüksuste lõikes, mistõttu otsustati kasutada mahuka andmestiku saamiseks ka 10 aasta pikkust perioodi. Eelkirjeldatud viisil on võimalik saada

terviklik ülevaade, kas ja kuidas on kohalike omavalitsusüksuste finantseeringud seotud piirkonna kuritegevuse tasemega.

Uuringu läbiviimiseks vajalikud statistilised andmed koguti järgnevalt:

- registreeritud kuritegevuse andmed Politsei- ja Piirivalve ametilt teabepäringuga (PPA vastus päringule 21.10.2016);
- kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude andmed Riigiraha portaalist (Rahandusministeerium, kuupäev puudub). Kulude tegevusala „Vaba aeg, kultuur, religioon“ põhineb rahvusvahelisel klassifikaatoril COFOG (*Classification of the Functions of Government*);
- töötuse andmed Eesti Töötukassa kodulehelt (Eesti Töötukassa, 2016);
- rahvastiku (sh 15 – 24-aastaste meeste ja noorte), keskmise palga ja tarbijahinnaindeksi andmed Statistikaameti kodulehelt (Statistikaamet, 2016a, 2016b, 2016c).

Magistritöös uuritakse kohalike omavalitsusüksuste kogu registreeritud kuritegevuse taset kui ka selle taset liigiti. Kuritegevuse andmete hulka ei ole arvestatud väärtegused, kuna kuriteod põhjustavad elanikele võrreldes väärtedega raskemaid emotsionaalseid ja materiaalseid kahjusid, mistõttu jäid uuringu fookuseks registreeritud kuriteod. Arvestades andmeanalüüsi võimalikkust on kuritegevuse näitajad liigitatud järgnevalt:

- kõik kuriteod – sellesse rühma kuuluvad kõik piirkonnas registreeritud kuriteod;
- varavastased kuriteod – ainult vargused (Karistusseadustik (KarS) § 199);
- isikuvastased kuriteod – ainult tahtlikud tapmised ja tapmiskatsed (KarS § 113 ja § 114), vägistamised ja vägistamiskatsed (KarS § 141) ja tahtlikud üliiraskete kehavigastuste tekitamised (KarS § 118)
- narkokuriteod – kõik narkootikumidega seotud süüteod (KarS §-id 183 – 190).

Kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude liikidena on uuringus kajastatud järgmised kululiigid (Rahandusministeerium):

- kõik vaba aja kulud – sellesse rühma kuuluvad kõik vaba aja, kultuuri ja religiooni valdkonnaga seotud kulud (spordikoolid, sporditegevus, puhkepargid, puhkebaasid, laste muusika- ja kunstikoolid, laste huvialamajad ja keskused; nooroostöö ja noortekeskused, täiskasvanute huvialakeskused, vaba aja üritused, raamatukogud, rahvakultuur, muuseumid, teatrid, kinod, kontserdiorganisatsioonid, muinsuskaitse, kultuuriüritused, seltsitegevus, loomaaed, botaanikaaed, laululavad, ringhäälingu- ja kirjastamisteenused, religiooni- ja muud ühiskonnateenused, teadus- ja arendustegevus vabas ajas, kultuuris ja religioonis, muu vaba aeg, kultuur, religioon, sh haldus);
- sport – kõik spordikoolide ja -tegevusega seotud kulud;
- puhkamine – sellesse rühma kuuluvad kõik puhkeparkide ja -baasidega seotud kulud;
- laste huvitegevus (edaspidi tabelites laste. ht= – kõik laste muusika- ja kunstikoolide, huvialamajade ja keskustega seotud kulud;
- noorsootöö - kõik nooroostöö ja -keskustega seotud kulud;
- täiskasvanute huvitegevus (edaspidi tabelites täiskasv. ht) – kõik täiskasvanute huvialakeskustega seotud kulud;
- üritused – kõik vaba aja ürituste ja kultuuriüritustega seotud kulud;
- meelelahutus – kõik muuseumite, teatrite, kinode, konteriorganisatsioonide, loomaaedade, botaanikaaedade ja laululavadega seotud kulud;
- rahvakultuur – kõik rahvakultuuriga seotud kulud.

Selleks, et uuringu käigus läbi viia statistiline analüüs, korrastati ja töödeldi alusandmed võttes arvesse mitmeid tegureid. Esiteks kõrvaldati uuringust valdade ja linnade rahvastikuarvust tekkida võiv mõju. Eeldatavasti on suurema elanikkonnaga kohalikel omavalitsüksustel rohkem ressursse vaba aja valdkondade finantseerimiseks ja samas on nendes ka rohkem kuritegusid. Sellise mõju vältimiseks teisendati kohalike omavalitsusüksuste kuritegevuse andmed 1000 elaniku kohta ja vaba aja kulude andmed 1 elaniku kohta. Samal põhimõttel teisendati ümber ka töötute, noorte meeste ja noorte hulga andmed. Eeltoodust tulenevalt on järgnevates alapeatükkides kajastatud uuringu tulemustes kajastatud

kuritegevuse, töötute, noorte meeste ja noorte hulga andmed 1000 elaniku kohta ja vaba aja kulude andmed ühe elaniku kohta.

Teiseks jagati vaba aja kulud tarbijahinnaindeksiga ehk inflatsioonimääraga (aluseks 2006. aasta), et välja selgitada vaba aja kulude reaalne tase ning kõrvaldada inflatsiooniline mõju kuludele. Arvestades, et uuringus vaadeldav periood on 10 aastat, siis on inflatsioon selle perioodi jooksul oluliselt mõjutanud teenuste hulka, mida on võimalik sama summa eest osutada.

Kolmandaks liideti mitmete kohalike omavalitsusüksuste andmed, kuna mitmed kohalikud omavalitsusüksused liitusid vaadeldava perioodi jooksul. Ühinenud kohalike omavalitsusüksuste andmete analüüsimiseks käsitleti ühinenud valdasid ühena alates 2006. aastast. Nendeks valdadeks on Lääne-Saare vald (2014. aastal ühinesid Kaarma, Kärla ja Lümanda vallad), Kose vald (2013. aastal ühinesid Kose ja Kõue vallad), Lügane vald (2013. aastal ühinesid Püssi linn, Maidla ja Lügane vallad), Lääne-Nigula vald (2013. aastal ühinesid Risti, Taebla ja Oru vallad), Põlva vald (2013. aastal ühinesid Põlva linn ja Põlva vald), Audru vald (2013. aastal ühinesid Audru ja Lavassaare vallad), Viljandi vald (2013. aastal ühinesid Paistu, Pärsti, Saarepeedi ja Viiratsi vallad) ja Vändra vald (2009. aastal ühinesid Kaisma ja Vändra vallad).

Sarnaselt teistele kuritegevuse taseme mõju uuringutele tuleb ka selle uuringu aluandmetesse suhtuda kriitiliselt. Autor möönab, et tegemist on registreeritud kuritegevuse andmetega, mis ei pruugi näidata reaalselt kuritegevuse taset. Küll aga on eeldatavasti kuritegevusest mitteteatamise protsent kohalikes omavalitsusüksustes samas suurusjärgus, mistõttu uuringu eesmärgi saavutamist registreeritud kuritegevuse andmete kasutamine oluliselt ei mõjuta ning ka ohvriuuringu andmed (Ahven, et al., 2016) kinnitasid kuritegevusetaseme muutusi sarnaselt registreeritud kuritegevuse taseme muutustega. Lisaks tuleb suhtuda kriitiliselt ka isikuvastaste ja narkootikumidega seotud kuritegude taseme analüüsidesse, kuna tegemist on varavastaste kuritegudega võrreldes oluliselt vähem registreeritud kuritegudega. Arvestada tuleb ka asjaoluga, et uuringus

kajastatud sõltumatud muutujad ei ole ammendavaks kuritegevust mõjutavateks muutujateks.

Uuringu andmete analüüsimiseks on esmalt läbi viidud **kirjeldava statistika analüüs** programmis Microsoft Excel ja seejärel **paneelregressioonanalüüs** ökonomeetriapaketis Gretl. Paneelandmete kasutamine võimaldab uurida samade objektide samu karakteristikuid aja jooksul ja kontrollida varjatud heterogeensust (Ajmani, 2008, p 111). Arvestades, et vallad ja linnad on üldjuhul demograafiliselt ja majanduslikult teineteisest erinevad ja vallad moodustavad kohalike omavalitsusüksusest enamuse (86%), analüüsitakse andmeid kõigi kohalike omavalitsusüksuste (N=213), valdade (N=183) ja linnade (N=30) lõikes eraldi. Kirjeldava statistilise analüüsi käigus analüüsitakse kohalike omavalitsusüksuste kuritegevuse ja vaba aja kulude taseme muutusi aastatel 2006 – 2015; kuritegevuse, vaba aja kulude ja teiste sõltumatute muutujate (st töötud, 15-24-aastased mehed ja noored, keskmine palk) statistilisi andmeid (sh keskmised, miinimum ja maksimum väärtused) ning otsitakse esmaseid tõendeid, mis võiksid viidata muutujate vahelisele seosele. Kuna 10 aasta jooksul on toimunud kvalitatiivsed muutused (nt kriminaalpoliitilised muutused), mida ei ole võimalik statistiliste andmetega uuringus väljendada, siis analüüside käigus vaadeldakse nii 10 aastast perioodi kui ka lühemaid perioode (2006 – 2010.a; 2011 – 2015.a). Erinevate perioodide uurimine võimaldab esmalt üldised tendentsid välja selgitada ning siis lühematest perioodidest leida seoseid, mida kogu perioodi analüüs ei kajastanud.

Seejärel läbiviidava regressioonanalüüsi käigus luuakse mudelid, mis kirjeldavad muutujate (kuritegevuse taseme ja kohalike omavalitsusüksuste kulude) omavahelisi seoseid. Mudelite loomiseks kasutatakse sammuviisilist meetodit (ingl. *Stepwise method*) ehk eemaldatakse mudelist ükshaaval muutujad, mis ei osutu statistiliselt olulisteks (Meyers, et al., 2017). Algselt lisati mudelisse korraga kõik muutujad arvestades nende teoreetilisi seoseid sõltuva muutujaga ja seejärel arvestati muutujate eemaldamiseks analüüsi usaldusnivoona 0,90. Tulenevalt Hausmani testi tulemustest kasutatakse uuringus fikseeritud efektidega mudeleid. Käesoleva uuringu kontekstis võiks ideaalne regressioonanalüüsi mudel kirjeldada,

kuidas kuritegevuse tase muutub, kui kohalik omavalitsusüksus suurendab või vähendab kulutusi vaba aja valdkondadele. Seejärel saab regressioonanalüüsi tulemustele tuginevalt anda hinnangu, milliste vaba aja kulude finantseerimisele tuleks kohalikel omavalitsusüksustel rohkem tähelepanu pöörata kuriteoennetuse põhimõtetest lähtuvalt, ning magistritöö eesmärk saab täidetud.

2.2. Registreeritud kuritegevuse ja kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude dünaamika

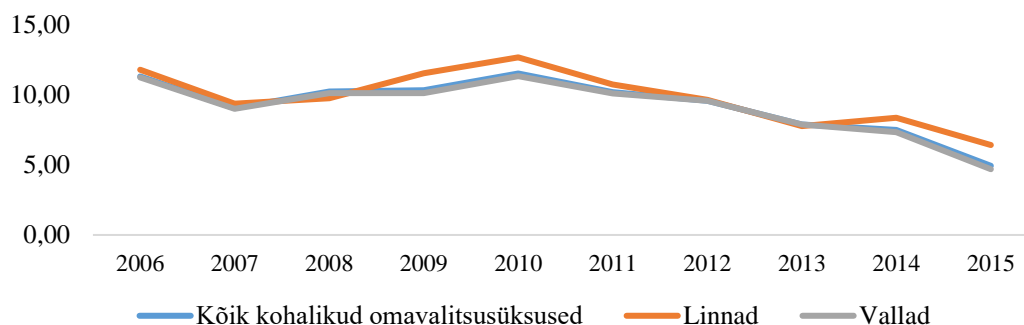
Järgnevas alapeatükis viiakse läbi statistiline analüüs registreeritud kuritegevuse ja kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulutuste kohta aastatel 2006 – 2015. Analüüsi käigus kirjeldatakse, kuidas on kuritegevuse tase ja vaba aja kulud uuritaval perioodil muutunud. Lisaks analüüsitakse lühidalt ka linnade ja valdade sotsiaalmajanduslikke näitajaid, mida kasutatakse uuringus kontrollmuutujatena kuritegevuse taseme kirjeldamisel. Analüüsi viimases etapis selgitatakse statistiliste andmete abil vaba aja kulude võimalikku seost kuritegevuse tasemega.

Võrreldes omavahel registreeritud kuritegevuse keskmist taset (tabel 4) 1000 elaniku kohta kõigis kohalikes omavalitsusüksustes, linnades ja valdades aastatel 2006 – 2015, võib öelda, et registreeritud kuritegude arv on kümne aasta jooksul märgatavalt vähenenud kõigis omavalitsusüksustes. Kui kõigis kohalikes omavalitsusüksustes on 2006. aastast alates kuni 2015. aastani kuritegevus vähenenud 25,73%, siis samas suurusjärgus on vähenenud kuritegevus ka valdades ning veidi rohkem on see vähenenud linnades (26,63%). Seejuures linnade registreeritud kuritegevus on olnud aastate jooksul püsivalt kõrgem kui valdades (v.a aastal 2008, kui linnade kuritegevuse tase oli languses, kuid samal ajal valdades kuritegude hulk hoopis suurenes). Arvestades, et 2008. aastal toimus karistusseadustiku muudatus, millega kriminaliseeriti süsteemsed vargused olenemata tekitatud kahju suurusest, siis see mõjutas paaril järgmisel aastal varavastaste kuritegude arvu (Ahven, et al., 2016) ja sellest tulenevalt kõigi kuritegude keskmist taset.

Tabel 4. Registreeritud kuritegude keskmine tase 1000 elaniku kohta (PPA vastus päringule 21.10.2016; autori koostatud)

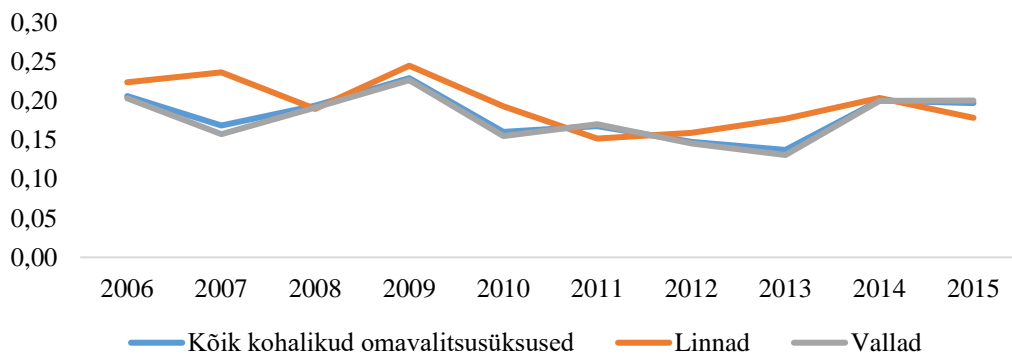
Aasta	Kõik kohalikud omavalitsusüksused	Linnad	Vallad
2006	23,05	25,94	22,57
2007	22,84	25,69	22,37
2008	24,97	23,39	24,60
2009	22,84	25,47	22,41
2010	23,41	25,58	23,05
2011	22,13	24,34	21,77
2012	20,76	22,50	20,48
2013	21,01	21,88	20,87
2014	19,33	21,10	19,05
2015	17,12	19,03	16,80

Kogu registreeritud kuritegevuse tasemega sarnaselt on toimunud muutused ka varavastaste kuritegude tasemes (joonis 3). Alates 2010. aastast on nii linnades kui ka valdades varavastased kuriteod langustrendis. Seejuures aastatel 2008 – 2010 toimus linnades keskmisest rohkem varavastaseid kuritegusid kui valdades, mis on eeldatavasti seotud eelpool nimetatud 2008. aastal jõustunud karistusseadustiku muudatusega. Linnade varavastaste kuritegude tase on aastatel 2013 – 2014 jällegi tõusnud võrreldes valdadega, kuid see võis olla tingitud Eesti majandust tabanud seisakust – 2013. aastal kasvas Eesti sisemajanduse koguprodukt (SKP) võrreldes varasema aastaga võrreldes vaid 0,8% (Statistikaamet, 2014). Seejärel on ka linnade varavastaste kuritegude tase langenud, kuid jäänud valdadega võrreldes kõrgemaks.

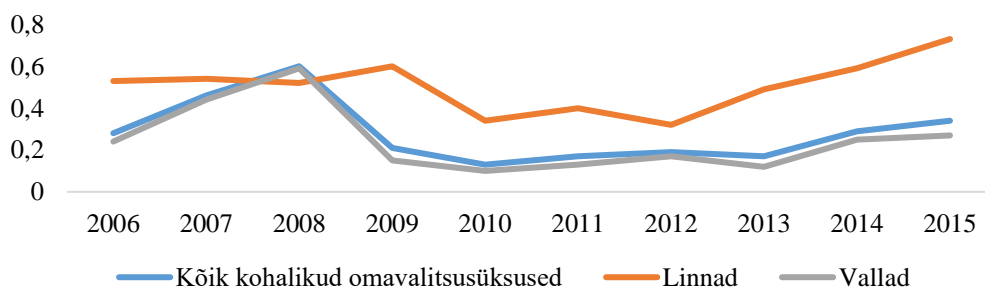
Joonis 3. Registreeritud varavastaste kuritegude keskmine tase 1000 elaniku kohta aastatel 2006 - 2015 (PPA vastus päringule 21.10.2016; autori koostatud)

Registreeritud isikuvastaste kuritegude statistilistest andmetest nähtub, et 2015. aastaks ei ole keskmine kuritegude arv 1000 elaniku kohta vähenenud (joonis 4). Arvestades isikuvastaste kuritegude üleüldist vähesust võrreldes varavastaste kuritegudega, siis linnade isikuvastaste kuritegude taseme langust saab pidada marginaalseks.

Joonis 4. Registreeritud isikuvastaste kuritegude keskmine tase 1000 elaniku kohta aastatel 2006-2015 (PPA vastus päringule 21.10.2016; autori koostatud)

Narkokuritegude statistilistest andmete kohaselt on narkokuritegude keskmine tase tõusnud nii linnades kui ka valdades (joonis 5). Sarnaselt isikuvastaste kuritegudega on ka narkokuritegude taseme muutumise puhul tegemist marginaalse muutusega. Arvestades, et narkokuritegude tuvastamine on keeruline (puudub nõ kannatanu, kes pöörduks julgeolekuasutuste poole), siis autori hinnangul võib tegemist olla avastamisprotsendi tõusust tingitud registreeritud narkokuritegude arvu kasvuga ega pruugi peegeldada narkootikumide tarbimise kasvu.

Joonis 5. Registreeritud narkokuritegude tase 1000 elaniku kohta aastatel 2006 - 2015 (PPA vastus päringule 21.10.2016; autori koostatud)

Kuritegevuse statistilistest andmetest (tabel 5) nähtub, et linnade kuritegevuse tase on analüüsitava perioodi jooksul vähe hajus ehk minimaalse ja maksimaalse kuritegevustasemega sarnaseid kohalikke omavalitsüksusi on valimis vähe. Seejuures varavastane kuritegevus on keskmise varieeruvusega, kuid narkokuritegevus ja isikuvastane kuritegevus on mõlema perioodi jooksul väga suure hajuvusega. Võttes arvesse kuritegude minimaalseid ja maksimaalseid näitajaid, siis nähtub, et kuritegude arv 1000 elaniku kohta erines linnades aastatel 2006 – 2010 18 korda ja aastatel 2011 – 2015 ligi 6 korda. Valdade kuritegevuse statistilistest andmetest nähtub, et võrreldes linnadega on kogu kuritegevuse tase hajusam. Lisaks on oluliselt hajusam ka varavastane kuritegevus, kuid veelgi suuremad on hajusused narkokuritegevuse ja isikuvastase kuritegevuse puhul. Seega on valimis valdu, kelle kuritegevustase on oluliselt kõrgem või madalam keskmisest väärtusest. Ka statistilistest andmete minimaalsetest väärtustest nähtub, et iga kuriteoliigi puhul esines valdasid, kus ei ole vaadeldavate perioodide jooksul ühtegi kuritegu toime pandud. Lisaks nähtub maksimaalsetest väärtustest, et on valdu, kus kuritegude hulk on olnud oluliselt suurem kui keskmine tase.

Tabel 5. Linnade ja valdade kuritegevuse statistiline kokkuvõte 1000 elaniku kohta (PPA vastus päringule 21.10.2016; autori koostatud)

Üksus	Kuriteoliik	2006 - 2010				2011 - 2015			
		M	S	Min.	Max.	M	S	Min.	Max.
Linnad	Kõik kuriteod	26	9,1	2,6	49,1	21,8	7,7	7,7	46
	Varavastane kuritegevus	11,2	5,8	1,7	32,2	8,6	4,6	0	27,6
	Narkokuritegevus	0,5	0,7	0	4,5	0,5	0,6	0	3,4
	Isikuvastane kuritegevus	0,2	0,3	0	1,5	0,2	0,2	0	1,2
Vallad	Kõik kuriteod	23	12,5	0	142,2	19,8	12,4	0	142,1
	Varavastane kuritegevus	10,3	6,8	0	93,5	7,9	5,6	0	54,1
	Narkokuritegevus	0,3	2,3	0	45,1	0,2	0,6	0	7,2
	Isikuvastane kuritegevus	0,2	0,5	0	5,3	0,2	0,5	0	5,4

Märkused: M - keskmine; S - standardhälve; Min - miinimumväärtus; Max- maksimumväärtus.

Uuringu fookuses olevate sõltumatute muutujate ehk kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude keskmise taseme andmetest (tabel 7) nähtub, et aastate 2006 – 2015

jooksul on kõigi kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulud kasvanud elaniku kohta 6,10 eurot ehk 5,33%. Linnades on vaba aja kulud tõusnud elaniku kohta 1,26 eurot ehk alla 0,97%, kuid valdades on vaba aja kulude reaalne hulk elaniku kohta tõusnud 6,89 eurot ehk 6,16%. Kuigi valdades on vaba aja kulude tase oluliselt rohkem tõusnud elanike kohta, siis linnades tehti 2015. aastal elaniku kohta 12,82 eurot ehk 10,80% rohkem kulutusi kui valdades. Linnade kui ka valdade andmetest nähtub, et vaba aja kulusid on elaniku kohta tehtud kõige rohkem aastal 2008 ehk majanduskriisi aastal. Arvestades kohalike omavalitsusüksuste finantseeringute sõltumist eelarvetest, siis eelnevatel majandusbuumi aastatel kogutud tulud võimaldasid vastavas mahus kulutusi planeerida. Kui võrrelda 2015. aasta keskmisi kulusid 2006. aastaga, siis kulude hulk on veidi kasvanud, kuid oluliselt madalam, kui aastatel 2007 – 2008.

Tabel 7. Kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude keskmine tase eurodes elaniku kohta (Rahandusministeerium; autori koostatud)

Aasta	Kõik kohalikud omavalitsusüksused	Linnad	Vallad
2006	114,43	130,28	111,83
2007	136,95	144,63	135,69
2008	157,61	171,88	155,27
2009	128,81	125,02	128,15
2010	112,86	129,89	110,07
2011	108,90	135,33	104,57
2012	107,20	119,92	106,72
2013	106,34	122,74	104,15
2014	105,63	118,29	103,55
2015	120,53	131,54	118,72

Kui vaadata vaba aja kulusid liigiti (tabel 8), siis linnades tehakse elaniku kohta kõige rohkem kulutusi spordile, laste huvitegevusele ja rahvakultuurile. Küll aga on kulutused spordile 2015. aastaks langenud 4,56 eurot ehk 13,72% võrreldes 2006. aastaga, millal elaniku koha finantseeriti 33,24 eurot. Olulisel määral on linnad vähendanud 2015. aastaks kulutusi puhkamisele (-1,29 eurot ehk 31,31%) ja

meelelahutusele (-3,06 eurot ehk 47,89%). Seejuures on kulud laste huvitegevusele ja rahvakultuurile 2015. aastaks märgatavalt kasvanud - vastavalt 7,26 eurot ehk 28,43% ja 2,96 eurot ehk 24,28%. Kõige vähem finantseeritakse linnades täiskasvanute huvitegevust, mille puhul jääb kulude keskmine hulk elaniku kohta alla 1 euro. Seejuures on täiskasvanute huvitegevuse kulud 2015. aastal samal tasemel, mis olid 2006. aastal. Kõige vähem on vaadeldava perioodi jooksul kulutatud täiskasvanute huvitegevusele 2010. aastal, kui kulude hulk oli vaid 0,28 eurot elaniku kohta.

Tabel 8. Linnade vaba aja kulude keskmine tase eurodes elaniku kohta aastatel 2006 – 2015 (Rahandusministeerium; autori koostatud)

Aasta	Sport	Puhkamine	Laste ht..	Noorsootöö	Täiskasv ht.	Üritused	Meelelahutus	Rahvakultuur
2006	33,24	4,12	25,54	3,39	0,90	6,30	6,39	21,32
2007	31,15	2,39	29,18	3,89	0,60	7,45	12,04	24,57
2008	53,75	3,14	31,85	5,39	0,57	9,76	12,69	21,25
2009	27,87	3,38	27,89	6,55	0,54	6,48	5,18	24,05
2010	25,15	4,94	28,26	6,37	0,28	5,38	4,32	32,42
2011	27,90	3,55	24,81	12,22	0,33	5,73	6,33	32,65
2012	26,89	2,53	28,36	5,16	0,67	7,11	5,13	20,84
2013	26,88	2,81	29,25	5,26	0,74	7,91	4,52	21,61
2014	25,24	2,60	27,96	5,29	0,80	8,61	3,21	20,68
2015	28,68	2,83	32,80	5,57	0,90	7,95	3,33	24,28

Sarnaselt linnadele on ka vallad kulutanud aastate 2006 – 2015 jooksul (tabel 9) elaniku kohta kõige enam spordile, laste huvitegevusele ja rahvakultuurile. Samuti on valdades 2015. aastaks mitmete valdkondade kulud elaniku kohta vähenenud nagu linnades – spordile on kulud vähenenud 1,38 eurot ehk 7,02%, puhkamisele 2,59 eurot ehk 61,46%, täiskasvanute huvitegevusele 0,39 eurot ehk 40,21% ning meelelahutusele 0,36 eurot ehk 8,93%. Sarnaselt linnadele on ka valdades täiskasvanute huvitegevus kõige vähem finantseeritud valdkonnaks. Küll aga on valdade kulud 2015. aastaks märgatavalt tõusnud laste huvitegevuse (3,74 eurot ehk

38,88%), noorsootöö (4,01 eurot ehk 97,86%) ja rahvakultuuri (6,29 eurot ehk 21,82%) valdkondades.

Tabel 9. Valdade vaba aja kulude keskmine tase elaniku kohta eurodes aastatel 2006 – 2015 (Rahandusministeerium; autori koostatud)

Aasta	Sport	Puhka- mine	Laste ht.	Noor- sootöö	Täiskasv ht.	Üritused	Meele- lahutus	Rahva- kultuur
2006	19,65	4,80	9,62	4,14	0,97	6,60	4,03	28,83
2007	22,56	4,73	10,35	6,93	0,62	11,95	4,87	37,53
2008	21,91	3,93	15,95	5,93	0,59	11,02	7,09	47,29
2009	14,73	3,76	10,10	8,49	0,43	5,60	9,02	39,92
2010	13,67	3,45	10,13	10,04	0,67	5,28	8,37	25,52
2011	15,41	2,86	9,19	8,17	0,61	5,41	3,83	29,31
2012	12,55	3,71	9,96	6,17	1,26	5,80	3,54	33,46
2013	14,68	2,69	10,34	9,24	0,58	6,67	3,34	28,38
2014	16,29	1,97	11,47	6,21	1,05	6,78	3,57	27,55
2015	18,27	1,85	13,36	8,15	0,58	7,03	3,67	35,12

Vaba aja kulude statistilistest andmetest (tabel 10) nähtub, et vaba aja kulude varieeruvus on linnade lõikes märkimisväärselt suur – enamike kulude puhul on standardhälve üle 100% suurem keskmisest väärtusest. Vaba aja kulude minimaalsete ja maksimaalsete näitajate kohaselt erineb vaba aja kulude hulk ühe elaniku kohta aastatel 2006 – 2010 ligi 16 korda ja aastatel 2011 – 2015 ligi 13 korda. Andmete kohaselt on vaadeldavate perioodide jooksul ka linnasid, kes ei ole uuritavatele vaba aja valdkondadele kulutusi teinud. Ka valdade vaba aja kulude statistilistest andmetest nähtub, et vaba aja kulude hajuvus on sarnaselt linnadele väga suur – standardhälve on kõigi vaba aja kulude valdkondade puhul üle 100% suurem keskmisest väärtusest. Vaba aja kulude koguhulk erineb aastatel 2006 – 2010 ligi 52 korda ja aastatel 2011 – 2015 ligi 44 korda. Sarnaselt linnadele on vaadeldavate perioodide jooksul olnud ka valdasid, kes ei ole uuritavaid vaba aja valdkondi finantseerinud. Võrreldes valdade keskmisi näitajaid linnadega, siis nähtub, et vallad on elaniku kohta teinud rohkem kulutusi noorsootöö valdkonda

kui linnad – aastatel 2006 – 2010 elaniku kohta 2,05 eurot ehk 40,51% rohkem ja aastatel 2011 – 2015 elaniku kohta 1,02 ehk 15,53% rohkem.

Tabel 10. Linnade ja valdade vaba aja kulude statistiline kokkuvõte elaniku kohta eurodes (Rahandusministeerium; autori koostatud)

Üksus	Kulude liik	2006-2010				2011-2015			
		M	S	Min.	Max.	M	S	Min.	Max.
Linnad	Kõik vaba aja kulud	141,9	73,3	32,8	517,9	123	51,8	35,9	462,8
	Sport	35,8	45,9	0	372,8	27,1	23,7	0	151,7
	Puhkamine	3,9	11,1	0	99,2	2,7	7,1	0	65,6
	Laste ht.	28,8	14,7	0	87,7	27,7	13,2	0	79,5
	Noorsootöö	5,1	9,3	0	77,2	6,6	18,6	0	204,7
	Täiskasv. ht.	0,6	3	0	25,8	0,6	3,3	0	26,2
	Üritused	7,1	4,9	0	22,6	6,8	7,2	0	60,9
	Meelelahutus	8,1	19,1	0	183,2	5,4	9,2	-0,1	63,4
	Rahvakultuur	24	33,4	0	356,2	23,2	35,3	0	377,8
Vallad	Kõik vaba aja kulud	128,2	113,5	23,4	1206,6	107,5	82,7	20	875,1
	Sport	18,5	55,5	0	961,8	15,4	40,7	0	752,4
	Puhkamine	4,1	20,3	0	310,3	2,6	12,5	0	174,9
	Laste ht.	11,2	31,6	0	862,9	10,9	13,8	0	138,8
	Noorsootöö	7,1	22,7	-0,1	347	7,6	26,9	0	464,7
	Täiskasv. ht.	0,7	3,8	0	80,3	0,8	7	0	164
	Üritused	8,1	30,5	0	690	6,3	12,4	-0,6	158
	Meelelahutus	6,7	39,1	0	582,4	3,6	15,2	-0,1	201,9
	Rahvakultuur	35,8	60,1	0	1190,1	30,8	49,6	-0,1	714,5

Märkused: M - keskmine; S - standardhälve; Min - miinimumväärtus; Max- maksimumväärtus.

Uuringusse kaasatud kontrollmuutujate keskmiste taseme (tabel 11) näitajatest nähtub, et linnades on 15-24-aastaste meeste ja noorte hulk 1000 elaniku kohta olulisel määral vähenenud. Samuti on valdades vähenenud noorte hulk, kuid 15-24-aastaste meeste keskmine hulk on vähenenud vaid 1 ühe võrra. Linnade ja valdade töötute hulga keskmistest näitajatest nähtub, et kõige enam oli töötuid aastatel 2009 – 2010 ehk majanduskriisi perioodil ning kõige vähem majanduskriisile eelnenud

aastatel. Töötute hulk ei ole peale majanduskriisi ka 2015. aastaks langenud majanduskriisi eelsele tasemele. Keskmise palga andmetest nähtub, et linnades ja valdades on keskmine palk majanduskriisi perioodil langenud ning seejärel iga aastaga tõusnud.

Tabel 11. Kontrollmuutujate keskmine tase 1000 elaniku kohta aastatel 2006 – 2015 (Eesti Töötukassa, 2016; Statistikaamet, 2016b, 2016c; autori koostatud)

Üksus	Muutujad	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Linnad	Mehed	72	70	70	68	67	65	64	61	58	55
	Noored	273	275	274	272	266	263	219	216	211	207
	Töötud	15	13	18	56	65	45	36	32	25	25
	Kesk.palk (euro)	528	641	733	696	689	717	756	808	853	906
Vallad	Mehed	63	63	65	65	64	64	67	67	65	62
	Noored	287	287	291	291	289	285	218	219	219	219
	Töötud	13	13	15	45	53	39	32	28	24	22
	Kesk.palk (euro)	522	523	733	690	693	726	769	822	878	932
Kõik kohalikud omavalitsüksused	Mehed	65	65	66	66	65	64	67	66	64	61
	Noored	285	287	289	288	286	282	218	219	218	217
	Töötud	13	12	15	46	55	40	33	29	24	22
	Kesk.palk (euro)	523	640	733	691	692	725	767	820	875	929

Kontrollmuutujate statistilistest andmetest (tabel 12) nähtub, et 15-24-aastaste meeste ja noorte hulk ning keskmine palga suurus on valdade kui ka linnade lõikes vähe hajus – standardhälve on keskmisest väärtusest alla 50% mõlemal uuritava perioodil. Minimaalsete ja maksimaalsete näitajate võrdlemisel ilmneb, et vaadeldavatel perioodidel on olnud valdasid, kus ei ole olnud ühtegi 15-24-aastast meest. Aastatel 2011 – 2015 on olnud valdasid, kus ei ole ühtegi 15-24-aastast noort. Mõlema perioodi andmete kohaselt on nii valdades kui ka linnades olnud keskmine palk samal tasemel. Seejuures ei erine linnade minimaalsed ja maksimaalsed keskmine palga näitajad valdade keskmine palga näitajatest. Küll aga on linnades ja valdades olulised erinevused minimaalsete ja maksimaalsete

keskmiste näitajate osas - mõlemal juhul on omavalitsusüksusi, kus keskmine palk erineb üksteisest üle 2 korra. Aastate 2006 – 2010 andmete kohaselt on linnades ja valdades suur hajuvus töötute hulga osas – standardhälve on üle 70% suurem keskmisest töötute arvust. Aastate 2011 – 2015 andmete kohaselt on töötute hulk valdades ja linnades keskmise hajuvusega ehk standardhälve jääb keskmisest väärtusest alla 50%. Töötute minimaalsete ja maksimaalsete väärtuste võrdlemisel nähtub, et linnades kui ka valdades on olulised erinevused. Aastatel 2006 – 2010 oli kohalikke omavalitsusüksusi, kelle töötute hulk erines omavahel üle 54 korra. Aastatel 2011 – 2015 on töötute arvu erinevus linnades langenud 7 korraks, kuid valdades jäi erinevus 21 korraks.

Tabel 12. Kontrollmuutujate statistiline kokkuvõte 1000 elaniku kohta (Eesti Töötukassa, 2016; Statistikaamet, 2016b, 2016c; autori koostatud)

Üksus	Muutujad	2006-2010				2011-2015			
		M	S	Min.	Max.	M	S	Min.	Max.
Linnad	Mehed	69	11	53	113	61	9	37	100
	Noored	272	26	198	340	223	32	155	326
	Töötud	33	26	2	109	32	15	11	83
	Kesk.palk	657	117	393	1042	809	122	510	1262
Vallad	Mehed	64	28	0	126	65	16	0	112
	Noored	289	53	29	525	232	48	0	414
	Töötud	27	21	2	111	29	13	6	127
	Kesk.palk	655	113	322	1244	825	123	513	1442

Märkused: M - keskmine; S - standardhälve; Min - miinimumväärtus; Max- maksimumväärtus.

Selgitamaks kuritegevuse taseme ja vaba aja kulude võimalikku seost on kohalikud omavalitsusüksused jagatud kolme võrdsesse rühma 2015. aasta kuritegevuse taseme järgi (tabel 12; kohalike omavalitsusüksuste nimekiri on esitatud lisas 2). Esimeses rühmas on kõige madalama kuritegevusega omavalitsusüksused ning kolmandas kõige kõrgema tasemega omavalitsusüksused (1000 elaniku kohta). Rühmade andmetesse on kaasatud ka uuringus kontrollmuutujatena käsitlevate 15-24-aastaste meeste ja noorte ning töötute hulga ja keskmise palga andmed. Võttes aluseks kõigi kohalike omavalitsusüksuste andmed, siis nähtub, et vaba aja kulude

hulk (122,92 eurot elaniku kohta) on kõige kõrgem keskmise kuritegevuse tasemega kohalikes omavalitsusüksustes. Seejuures nii linnade kui ka valdade rühmade andmetest nähtub, et kõrgema kuritegevuse tasemega omavalitsusüksustes on elaniku kohta tehtud kulutusi vähem kui madalaima kuritegevuse tasemega omavalitsusüksustes. Arvestades valimi mahtu, siis analüüsitakse valdade ja linnade rühmasid eraldi.

Tabel 13. 2015. a statistiliste keskmiste näitajate järgi rühmitatud kohalikud omavalitsusüksused (PPA vastus päringule 21.10.2016; Eesti Töötukassa, 2016; Statistikaamet, 2016b, 2016c; autori koostatud)

Näitajad	Vallad			Linnad			Kõik		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Kuritegevuse tase	8,7	15,2	26,5	12,1	18,8	26,3	9,1	15,6	26,7
Mehed	62,2	62,6	61,3	61,3	54,2	49,2	62,1	61,6	59,5
Noored	218,8	226,2	210,8	213,3	206,2	202,9	218,4	224,1	208,6
Töötud	19,5	21,8	23,7	18,4	24,2	31,1	19,5	21,4	25,4
Keskmine palk	947,6	939,0	910,8	914,4	906,5	898,5	947,5	942,9	896,1
Kõik vaba aja kulud	118,2	121,7	116,3	142,5	135,1	117,0	118,4	122,9	120,3
Sport	13,0	29,8	12,0	23,5	31,9	30,6	13,5	28,9	16,8
Puhkamine	1,0	2,1	2,5	2,6	3,2	2,7	1,2	3,2	1,6
Laste ht	15,2	15,3	9,6	31,7	34,3	32,4	17,0	16,8	14,5
Noorsoo	9,0	8,2	7,3	9,4	4,2	3,1	8,9	8,1	6,5
Täiskasv. ht.	0,7	0,4	0,6	2,6	0,0	0,1	1,0	0,4	0,5
Üritused	6,9	6,1	8,1	6,4	8,3	9,1	6,7	6,3	8,5
Meelelahutus	3,3	3,8	4,0	1,3	4,0	4,7	3,1	3,5	4,3
Rahvakultuur	37,3	28,0	40,0	36,0	26,4	10,4	36,4	28,0	36,4

Märkused: Kuritegevuse tase, meeste, noorte ja töötute hulk 1000 elaniku kohta; kulutused elaniku kohta eurodes.

Linnade rühmade vahel esineb märkimisväärne vaba aja kulude hulga erinevus – kõrgeima kuritegevuse tasemega omavalitsusüksustes on tehtud elaniku kohta keskmiselt üle 25 euro vähem kulutusi kui madalaima kuritegevuse tasemega

omavalitsusüksustes. Vaadates kõrge kuritegevuse tasemega linnade vaba aja kulude valdkondade näitajaid, siis ilmneb, et nendes finantseeritakse elaniku kohta oluliselt vähem noorootöö, täiskasvanute huvitegevuse ja rahvakultuuri valdkondadesse kui madalaima kuritegevuse tasemega linnades. Seejuures kõrgeima kuritegevuse tasemega linnades on oluliselt rohkem finantseeritud spordi, meelelahutuse ja ürituste valdkondadesse. 2015. aasta statistiliste näitajate järgi iseloomustab vähese kuritegevusega linna: keskmisest suurem meeste ja noorte hulk, keskmisest väiksem töötute hulk, keskmisest kõrgem palk, keskmisest kõrgemad vaba aja kulud noorsootöö, täiskasvanute huvitegevuse ja rahvakultuuri valdkonnas ning keskmisest madalamad vaba aja kulud spordi, ürituste ja meelelahutuse valdkondades.

Valdade rühmade andmetest nähtub, et madalama kuritegevuse tasemega omavalitsusüksustes on elaniku kohta tehtud rohkem kulutusi laste huvikoolidele ja noorsootööle kui kõrgema kuritegevuse tasemega omavalitsusüksustes. Sarnaselt linnadele on ka kõrge kuritegevuse tasemega valdades tehtud rohkem kulutusi ürituste ja meelelahutus valdkondadele, kuid ka puhkevõimaluste toetamisele. Küll aga ei ilmne valdade andmetest, et rahvakultuuri kulude hulk oleks madala kuritegevuse tasemega omavalitsusüksustes suurem kui kõrgema kuritegevuse tasemega nagu võis järeldada linnade andmetest. 2015. aasta statistiliste näitajate järgi iseloomustab kõrge kuritegevusega valda: keskmisest väiksem noorte hulk, keskmisest suurem töötute hulk, keskmisest madalam palk, keskmisest väiksem vaba aja kulude hulk, sh spordi, laste huvitegevuse ja noorsootöö valdkondades ja keskmisest rohkem kulutusi puhkevõimalustele ja üritustele.

Võttes arvesse eeltoodud analüüsi käigus leitud statistilisi näitajaid, siis eeldatavasti on kohaliku omavalitsusüksuste poolt tehtud finantseeringud vaba aja valdkondadesse seotud piirkonna kuritegevuse tasemega. Selleks, et saada kinnitust vaba aja kulude seosele piirkonna kuritegevusega, viiakse teoreetilistele lähtekohtadele ja statistilise analüüsi tulemustele tuginevalt läbi regressioonanalüüs. Võrreldes statistilise analüüsiga saab regressioonanalüüsi käigus mõõta, kuidas vaba aja kulude hulga muutumisel muutub piirkonna

kuritegevuse tase. Tulemused seoste hindamise kohta on esitatud järgmises alapeatükis.

2.3. Kuritegevuse regressioonmudelid

Järgnevas alapeatükis esitatakse regressioonanalüüsi tulemused kõigi kuritegude, varavastaste kuritegude, narkokuritegude ja isikuvastaste kuritegude kohta. Kõikide eelnimetatud kuriteoliikide puhul hinnati kuritegevuse taset selgitavaid regressioonmudeleid eraldi aastate 2006 - 2015, 2006 – 2010 ja 2011 – 2015 kohta. Analüüsi tulemusel selgus, et kõigi kohalike omavalitsusüksuste mudeleid ei ole otstarbekas käesoleva töö tulemustes esitada, kuna nende statistiliselt olulised muutujad on samad, mis valdade kuritegevuse mudelites. Kuna valimisse kuuluvatest kohalikest omavalitsusüksustest moodustavad vallad 84,51%, siis on samade muutujate selgumine ootuspärane. Eeltoodust tulenevalt esitatakse kuritegevuse mudelid valdade ja linnade kohta eraldi.

Kõiki kuritegusid hõlmavate mudelite (vt lisa 1) puhul selgus, et kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulud ei ole statistiliselt olulised muutujad kõigi kohalike omavalitsusüksuste kui ka valdade kuritegevuse taseme kirjeldamisel. Seevastu linnade kuritegevuse mudelite (tabel 16) puhul osutusid olulisteks kuritegevuse taset selgitavateks muutujateks spordile ja üritustele tehtud kulud. Võttes aluseks aastate 2006 – 2015 mudeli, siis nähtub spordi valdkonna finantseeringute ja kuritegevuse vaheline positiivne seos. Mudeli kohaselt on kuritegevus tase kõrgem kohalikes omavalitsusüksustes, kus finantseeritakse keskmisest rohkem spordi valdkonda. Seose koefitsiendi kohaselt tõuseb kuritegevus 1000 elaniku kohta 0,03 võrra, kui spordikulutusi tõstetakse elaniku kohta 1 euro võrra. Positiivne seos esineb ka aastate 2006 – 2010 mudeli puhul. Kuigi aastate 2011 – 2015 mudeli puhul on spordi ja kuritegevuse vahel vastupidine ehk negatiivne seos, siis tegemist on selle perioodi kontekstis statistiliselt mitteolulise muutujaga ($p > 0,10$). Teise olulise muutuja ehk ürituste finantseeringud puhul on perioodide mudelites nähtav positiivne seos kuritegevusega. Mudelite kohaselt on kuritegevuse tase kõrgem linnades, kus finantseeritakse keskmisest

rohkem üritustesse. Aastate 2006 – 2015 mudeli andmete kohaselt suureneb kuritegevuse tase 1000 elaniku kohta 0,26 võrra, kui linnad suurendavad ürituste valdkonna kulusid elaniku kohta 1 euro võrra. Mudelite andmed selgitavad, et **kuritegevus on suurem linnades, kus on rohkem töötuid, keskmisest madalam palk ja suuremad kulud spordi ning ürituste korraldamise valdkonda.** Mudelite determinatsiooni kordajad (R^2) näitavad, et mudelites esitatud 4 muutujat kirjeldavad uuritavatel perioodidel ligi 70% linnade kuritegevuse taseme varieeruvusest.

Tabel 16. Kõiki kuritegusid hõlmavate mudelite parameetrite hinnangud linnade puhul

Periood	2006-2015	2006-2010	2011-2015
Muutujad	Koef.	Koef.	Koef.
Vabaliige	35,26***	21,87***	26,99***
Töötud	0,03	-0,02	0,14*
Kesk.palk	-0,02***	0,01	-0,01
Sport	0,03**	0,02**	-0,01
Üritused	0,26***	0,06	0,24**
R^2	0,69	0,81	0,70

Märkused: * $p < 0,10$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Varavastaste kuritegude mudelite puhul selgus, et valdade varavastase kuritegevuse taset selgitavateks olulisteks muutujateks on noorsootööle, täiskasvanute huvialaasutustele ja meelelahutusele tehtud kulutused (tabel 17). Võttes aluseks 2006 – 2015 valdade mudeli, siis nähtub, et vaid noorsootöö on nendest kuludest statistiliselt oluline ($p < 0,10$). Mudeli andmete kohaselt väheneb varavastane kuritegevus 1000 elaniku 0,01 võrra, kui vald suurendab noorsootöö kulusid elaniku kohta 1 euro võrra. Täiskasvanute huvitegevuse ja meelelahutusele tehtud kulud osutusid olulisteks aastate 2006 – 2010 mudelis, mille kohaselt varavastane kuritegevus väheneb 1000 elaniku kohta, kui täiskasvanute huvitegevuse kulusid suurendatakse elaniku kohta 1 euro võrra. Samuti on meelelahutuse kulud olulised perioodi 2011 – 2015 mudelis, kus nii noorsootöö kui ka täiskasvanute huvitegevuse jaoks tehtud kulud statistiliselt oluliseks ei osutunud

($p > 0,10$). Küll aga nähtub eelnimetatud mudeli andmetest, et meelelahutuse kulude tõustes elaniku kohta 1 euro võrra suureneb valdade varavastane kuritegevus 1000 elaniku kohta 0,06 võrra. Mudelite võrdlemisel nähtub, et läbivalt on noorsootöö, täiskasvanute huvialategevuse ja varavastaste kuritegude vahel negatiivne seos ning meelelahutuse ja kuritegevuse vahel positiivne seos. **Mudelite põhjal on vähem varavastaseid kuritegusid valdades, kus on vähem töötuid, kõrgem keskmine palk, suuremad kulutused noorsootööle ja täiskasvanute huvitegevusele ning vähem kulutusi meelelahutusele.** Mudelite kirjeldustase on küllaltki kõrge - muutujad kirjeldavad üle 50% varavastaste kuritegude varieeruvusest.

Tabel 17. Varavastaste kuritegude mudelite parameetrite hinnangud valdade puhul

Periood	2006-2015	2006-2010	2011-2015
Muutujad	Koef.	Koef.	Koef.
Vabaliige	18,75***	13,57***	22,6***
Töötud	0,05***	0,03***	0,05**
Kesk.palk	-0,01***	-0,01**	-0,02***
Noorsootöö	-0,01*	-0,01	-0,01
Täiskasv. ht	-0,02	-0,11*	-0,01
Meelelahutus	0,00	0,00	0,06***
R ²	0,54	0,54	0,65

Märkused: * $p < 0,10$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Kui vaadata eraldi linnade varavastaste kuritegude taset selgitavat mudelit (tabel 18), siis osutusid olulisteks spordile ja üritustele tehtud kulud nagu ka linnade üleüldist kuritegevuse taset selgitavas mudelis (vt eespoolt). Ka sotsiaalsed muutujad on samad, mis eelnimetatud mudelis. Arvestades seda, et varavastased kuriteod moodustavad kogu kuritegude hulgast enamiku, siis on mudelite tulemused ootuspärased. Seejuures juhib autor tähelepanu asjaolule, et töötute hulga ja varavastaste kuritegude seos on perioodide mudelites läbivalt positiivne (aastate 2006 - 2010 kogu kuritegevuse mudelis oli seos negatiivne). Sarnaselt linnade kogu kuritegevuse mudeliga on aastate 2011 – 2015 varavastaste kuritegude taseme ning spordi kulutuste vahel negatiivne seos, kuid jällegi on selle perioodi

kontekstis tegemist statistiliselt mitteolulise muutujaga ning seose hindamisel lähtutakse teiste perioodide mudelite näitajatest. Aastate 2006 – 2015 mudeli kohaselt suureneb linnades varavastane kuritegevus 0,02 võrra, kui tõstetakse elaniku kohta 1 euro võrra spordi valdkonna kulusid. Üritustele tehtud finantseeringud on mudelites läbivalt positiivse seosega ja tõstes elaniku kohta 1 euro võrra ürituste valdkonna kulusid tõuseb linnade varavastaste kuritegude tase 1000 elaniku kohta 0,10 võrra. Mudelite andmed näitavad, et **varavastane kuritegevus on suurem linnades, kus on rohkem töötuid, keskmisest madalam palk ja suuremad kulud spordi ning ürituste korraldamise valdkonda**. Linnade varavastaste kuritegevuse mudelite kirjeldustase on kõrge – mudelid kirjeldavad üle 70% varavastaste kuritegude varieeruvusest linnades.

Tabel 18. Varavastaste kuritegude mudelite parameetrite hinnangud linnade puhul

Periood	2006-2015	2006-2010	2011-2015
Muutujad	Koef.	Koef.	Koef.
Vabaliige	17,34***	12,03***	17,94***
Töötud	0,05***	0,03***	0,07
Kesk.palk	-0,01***	-0,00	-0,01***
Sport	0,02**	0,02**	-0,02
Üritused	0,10**	0,04	0,09*
R ²	0,73	0,80	0,74

Märkused: *p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01.

Isikuvastaste kuritegude mudelist (tabel 19) nähtub, et valdade puhul on oluliseks muutujaks puhkevõimaluste ja -tegevuste kulud. Perioodide mudelites on puhkevõimaluste- ja tegevuste kulud läbivalt negatiivse seosega. Aastate 2006 – 2010 mudeli kohaselt väheneb valdades isikuvastane kuritegevus 1000 elaniku kohta 0,003 võrra, kui suurendatakse puhkamise kulusid elaniku kohta 1 euro võrra. Samas noorte hulk on positiivse seosega, v.a perioodil 2011 – 2015. Kuna noorte hulk ei osutu perioodi 2011 – 2015 puhul statistiliselt oluliseks (p>0,10), siis tulemuse tõlgendamisel lähtutakse teistest mudelistest ja seost saab pidada positiivseks. **Mudelitel kohaselt on isikuvastaste kuritegude hulk väiksem**

valdades, kus on vähem noori ja kus finantseeritakse rohkem puhkevõimalustesse ja –tegevustesse. Mudelite kirjeldustase on madal, kõrgeim (üle 20%) on aastate 2006 – 2010 puhul, milles ainsana osutusid noorte hulk ja puhkevõimalustesse ja –tegevustesse tehtud kulud statistiliselt olulisteks ($p < 0,05$).

Tabel 19. Isikuvastaste kuritegude mudelite parameetrite hinnangud valdade puhul

Periood	2006-2015	2006-2010	2011-2015
Muutujad	Koef.	Koef.	Koef.
Vabaliige	0,139**	-0,589	0,179
Noored	0,0002	0,003**	-2,0521e-05
Puhkamine	-0,001	-0,003**	-0,002
R ²	0,13	0,24	0,20

Märkused: * $p < 0,10$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Linnade isikuvastaste kuritegude mudeli (tabel 20) põhjal on ainsaks oluliseks muutujaks meelelahutusele tehtud kulud. Mudelite näitajatest nähtub, et meelelahutuse kuludel on läbivalt aastate jooksul negatiivne seos isikuvastastele kuritegudega. Aastate 2011 – 2015 mudeli kohaselt langeb isikuvastaste kuritegude tase 1000 elaniku kohta 0,006 võrra, kui suurendatakse elaniku kohta meelelahutuse kulusid 1 euro võrra. **Mudelite kohaselt on isikuvastane kuritegevus madalam linnades, kus finantseeritakse keskmisest rohkem meelelahutusse.** Mudelite kirjeldustase on madal, kõrgeim (ligi 40%) on aastate 2011 – 2015 puhul, milles ainsana osutusid meelelahutuse kulud statistiliselt oluliseks ($p < 0,05$)

Tabel 20. Isikuvastaste kuritegude mudelite parameetrite hinnangud linnade puhul

Periood	2006-2015	2006-2010	2011-2015
Muutujad	Koef.	Koef.	Koef.
Vabaliige	0,207***	0,228	0,205***
Meelelahutus	-0,0014	-0,0008	-0,006***
R ²	0,21	0,28	0,39

Märkused: * $p < 0,10$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Narkokuritegude mudelitest (tabel 21) nähtub, et valdade puhul on osutunud olulisteks muutujateks finantseeringud laste huvialategevusse ning noorsootöösse. Autor peab vajalikuks suhtuda narkokuritegevuse mudelite tulemustesse ettevaatusega, kuna kulude olulisust väljendab vaid perioodi 2011 – 2015 mudel. Eelnimetatud mudeli näitajate põhjal on narkokuritegevuse ja laste huvialategevuse kulude vahel positiivne seos ning noorsootöö puhul negatiivne. Kui tõsta elaniku kohta 1 euro võrra noorsootöö kulusid, siis langeb valdades narkokuritegevuse tase 1000 elaniku kohta 0,002 võrra. Mudelite kohaselt on **narkokuritegevus suurem valdades, kus on vähem mehi ja töötuid, kuid finantseeritakse rohkem laste huvialategevusse ning vähem noorsootöösse**. Mudelite kirjeldustase on madal, aastatel 2011 – 2015 ligi 30%, kui valdade kulud laste huvitegevusse ja noorsootöösse osutusid statistiliselt olulisteks muutujateks ($p < 0,10$).

Tabel 21. Narkokuritegude mudelite parameetrite hinnangud valdade puhul

Periood	2006-2015	2006-2010	2011-2015
Muutujad	Koef.	Koef.	Koef.
Vabaliige	0,75***	-0,21	0,17
Mehed	-0,0048***	0,0117	-0,0011
Töötud	-0,0067***	-0,0086**	-0,0027
Laste ht.	0,0001	-0,0002	0,0165***
Noorsootöö	-0,0008	0,0002	-0,0015*
R ²	0,19	0,37	0,29

Märkused: * $p < 0,10$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Linnade narkokuritegevuse mudelitest (tabel 22) selgub, et oluliseks narkokuritegevust mõjutavaks muutujaks on meelelahutusele tehtud kulud. Nii aastate 2006 – 2015 kui ka 2006 – 2010 mudeli näitajate alusel on meelelahutuse kuludel positiivne seos narkokuritegudega. Kui linn tõstab elanik kohta meelelahutuse kulusid 1 euro võrra, siis 2006 – 2010 mudeli andmete kohaselt tõuseb narkokuritegevuse tase 1000 elaniku kohta 0,01 võrra. Aastate 2011 – 2015 mudelist ilmneb vastupidine seos, kuid selles mudelis on meelelahutuseks tehtud finantseeringud statistiliselt mitteolulised. Küll aga osutus eelnimetatud mudelis oluliseks muutujaks keskmine palk, millel on positiivne seos narkokuritegevusega.

Mudelite kohaselt on narkokuritegevus suurem linnades, kus on keskmisest kõrgem palk ning finantseeritakse keskmisest enam meelelahutusse. Mudelite kirjeldustase on keskmine – 40 - 60% vahel.

Tabel 22. Narkokuritegude mudelite parameetrite hinnangud linnade puhul

Periood	2006-2015	2006-2010	2011-2015
Muutujad	Koef.	Koef.	Koef.
Vabaliige	0,21	0,45	-0,92*
Kesk.palk	0,0004	0,000	0,0018***
Meelelahutus	0,0062**	0,0109***	-0,0059
R ²	0,42	0,61	0,49

Märkused: *p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01.

Eeltoodud mudelitest selgus, et mitmed kohalike omavalitsusüksuste poolt tehtud vaba aja kulude finantseeringud on seotud vastava piirkonna kuritegevuse tasemega. Mudelitest selgus, et varavastased kuriteod on seoses spordi-, ürituste-, noorsoo-, täiskasvanute huvitegevuse- ja meelelahutuse kuludega. Mudelite näitajate kohaselt on isikuvastased kuriteod seoses meelelahutus- ja puhkevõimaluste finantseeringutega. Lisaks leiti, et narkokuriteod on seotud meelelahutuse-, laste huvitegevuse- ja noorsootöö kuludega

2.4. Järeldused ja ettepanekud kuritegevuse ennetamiseks

Magistritöö teoreetilises osas analüüsiti kuriteoennetuse teoreetilisi lähtekohti, kohalike omavalitsusüksuste rolli kogukonna keskses kuriteoennetuses ning vaba aja veetmise võimaluste seost kuritegeliku käitumisega. Empiirilises osas viidi läbi kohalike omavalitsusüksuste kuritegevuse ja vaba aja kulude kirjeldav statistiline analüüs ning regressioonanalüüs leidmaks piirkondade kuritegevuse taset kirjeldavad mudelid. Uuringu tulemusel leiti empiirilisi tõendeid, mis viitavad kohalike omavalitsusüksuste poolt finantseeritud vaba aja kulude seosele piirkonna kuritegevusega. Enamus uuritud vaba aja kulude valdkondadest (nt sport, üritused, täiskasvanute huvitegevus, meelelahutus ja noorsootöö) osutusid erinevates

modelites statistiliselt olulisteks muutujateks. Järgnevalt tõlgendatakse olulisemaid analüüside tulemusi lähtuvalt teoreetilistest seisukohtadest ja esitatakse ettepanekud kuritegevuse ennetamiseks.

Aastate 2006 – 2015 kuritegevuse taseme näitajatest (ptk 2.2) selgus, et 2015. aastaks on kuritegevus vähenenud, kuid endiselt on linnade kuritegevuse tase kõrgem kui valdades. Seejuures on 2015. aastaks kasvanud kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude reaalhulk jäädes veidi madalamaks, kui majandusbuumile järgnevatel aastatel. Küll aga kulutavad linnad valdadest oluliselt rohkem ressursse vabale ajale, kuid siiski on ka vaba aja valdkondi, mida vallad finantseerivad linnadest enam (nt noorsoo ja täiskasvanute huvitegevus). Võttes arvesse, et kõrgema kuritegevusega linnasid iseloomustas 2015. aastal üleüldiselt väiksem vaba aja kulude hulk (sh noorsootööle ja täiskasvanute huvitegevusele), kuid võrreldes madala kuritegevusega linnadega olid neil kõrgemad kulud spordile, üritustele ja meelelahutusele, siis linnade kuritegevuse kõrge tase võib olla selgitatav tuginedes sotsiaalsete sidemete ja argielu teooria põhimõtetele.

Kohalike omavalitsusüksuste noorsootöö ja täiskasvanute huvitegevuse kulud on seotud elanike isiksuse arengu edendamise ja nende finantseeringute kaudu toetatakse elanike sotsialiseerumise protsessi, mille üheks eesmärgiks on takistada isikute hälbivat käitumist, sh kuritegelikku käitumist. Seega on noorsootöö ja täiskasvanute huvitegevuse käigus isikutel võimalik omandada põhimõtted, arusaamad ja hoiakud, mis vähendaksid motivatsiooni õigusrikkumise toimepanemiseks ja seeläbi tõkestaksid õigusrikkumisi. Teisest küljest võib ka nende tegevuste seos kuritegevusega olla seletatav hõivatusega - isikud on ajaliselt teiste tegevustega hõivatud ega saa õigusrikkumisi samal ajal toime panna. Seetõttu võib olla põhjendatud, miks linnades, kus tehakse oluliselt vähem kulutusi noorsootööle ja täiskasvanute huvitegevusele, on keskmisest kõrgem kuritegevus. Autor märgib siinjuures, et täiskasvanute huvitegevuse kulud olid linnades kõige vähem finantseeritumaks valdkonnaks.

Ka valdade regressioonimudelite tulemused näitasid, et varavastaste kuritegevuse tase (mis moodustab üleüldisest kuritegevusest enamuse) on tõusnud kohalikes omavalitsusüksustes, kus noorsootöö ja täiskasvanute huvitegevuse kulud on langenud. Noorsootöö kulude negatiivset seost kirjeldas ka valdade narkokuritegevuse taset kirjeldav mudel, kuid arvestades narkokuritegevuse väheseid andmeid, tasub sellesse suhtuda ettevaatusega. Kuid teoreetilisest taustast lähtuvalt on võimalik, et noortele suunatud vaba aja veetmise võimaluste finantseerimine on mõjutanud narkootiliste ainete tarbimist ja seetõttu avastatakse noorsootööd finantseerivates kohalikes omavalitsusüksustes narkokuritegevusi vähem.

Kohalike omavalitsusüksuste kulud spordile, üritustele ja meelelahutusele on seotud pigem elanikele erinevate vaba aja veetmise keskkondade loomise ja nende hoidmisega kui elanike väärtushinnangute ja põhimõtete arendamisega. Spordi, ürituste ja meelelahutuse valdkondade kaudu pakutakse elanikele võimalusi, st kohti, kus aega koos teistega aktiivselt veeta (nt sportida või spordivõistlusi jälgida, kontserditel või kinoõhtutel osaleda). Paraku on need valdkonnad sellised, millest võtab osa tavapäraselt korraga suur hulk inimesi, kelle tähelepanu on hajunud, ning inimesi, kes otsivad sobivat hetke õigusrikkumise toimepanekuks. Seega antud juhul on argieluteooriale tuginevalt loodud keskkondlikud võimalused, kus on motiveeritud kurjategijal võimalik märkamatuks endale sobiv ohver või sihtmärk leida. Arvestades eeltoodut võib olla põhjendatud, miks on kuritegevuse tase kõrgem linnades, kus finantseeritakse rohkem sporti, meelelahutusse ja üritustesse.

Kuigi linnade regressioonimudelitest ei selgunud, et meelelahutuse valdkonna kulud oleks statistiliselt oluliseks muutujaks varavastase kuritegevuse taseme kirjeldamisel, siis valdade regressioonimudel tuvastas meelelahutuse valdkonna kulude ja varavastase kuritegevuse vahel positiivse seose. Ka 2015. aasta andmete kohaselt iseloomustas kõrge kuritegevuse tasemega linnasid ja valdu keskmisest rohkem meelelahutuse valdkonna finantseerimine. Samas on meelelahutuse valdkonna kulud osutunud oluliseks linnade narkokuritegevuse taseme kirjeldamisel, kus leiti narkokuritegevuse ja meelelahutuse valdkonna kulude vahel positiivne seos. Autori hinnangul võivad meelelahutuslike kohtade ja teenuste

finantseerimine koondada kokku rohkem noori, kes võiksid osutada potentsiaalseteks ohvriteks (st narkootiliste ainete ostjateks), mistõttu võib ka narkokuritegude toimepanemine nendes piirkondades suurenda.

Lisaks leiti linnade regressioonmudelitest, et meelelahutuse valdkonna kulud on negatiivses seoses isikuvastase kuritegevusega. Siinkohal peab autor vajalikuks tuua välja, et sarnaselt narkokuritegudega on ka isikuvastaseid kuritegusid vähe, mistõttu mudeli andmetesse tasub suhtuda kriitilisusega. Küll aga võib isikuvastaste kuritegude kasv olla põhjendatud sotsiaalsete sidemete teooria hõivatuse põhimõttest. Nimelt kui isik ei ole ajaliselt hõivatud, siis võib isikust saada potentsiaalne õigusrikkuja. Teisest küljest kirjeldab ajalise hõivatuse küsimus ka potentsiaalseid ohvreid – kui meelelahutus toob tavapäraselt kokku rohkem inimesi, sh pealtnägijaid, siis meelelahutuse võimaluste vähenemisel jäävad osa inimesi nõ üksi ja nendest võivad saada isikuvastaste kuritegude potentsiaalsed ohvid (nt tänaval üksi jalutades).

Soovides pakkuda elanikele rohkem sportimise ja meelelahutuse võimalusi ning üritusi, tuleb kuriteoennetuslikust vaatenurgast luua samal ajal ka rohkem võimalusi elanike väärtushinnangute tekkele, näiteks noorsoo või täiskasvanute huvitegevuse edendamise näol. Lisaks on võimalik olustikulisele ennetusteooriale ja varasemale Sisekaitseakadeemia uuringule (Saar, et al., 2014) tuginevalt panustada keskkondade turvalisemaks muutmisele avaliku korra ja julgeoleku kulude suurendamise näol. Seega tuues kokku rohkem potentsiaalseid ohvreid, tuleb samal ajal endiselt tegeleda ka potentsiaalsete kurjategijate ja keskkonna mõjutamisega, et vähendada motivatsiooni õigusrikkumiste toimepanemiseks.

Valdade kuritegevuse taset selgitavateks statistilistelt olulisteks muutujateks osutusid juba varem mainitud noorsootöö, täiskasvanute huvitegevuse ja meelelahutuse valdkondade finantseeringud. Lisaks on valdade puhul osutunud olulisteks kuritegevuse taseme kirjeldavateks muutujateks puhke- ja laste huvitegevuse valdkondade kulud. Jällegi tasub nendesse tulemustesse suhtuda kriitiliselt, kuna tegemist on isikuvastaseid kuritegusid ning narkokuritegusid

selgitavate muutujatega. Teoreetilistest lähtekohtadest tulenevalt võib ka puhke valdkonna kulude negatiivne seos isikuvastaste kuritegudega olla põhjendatud sellega, et puhkevõimaluste puudumisel või vähenemisel kaob ajalise hõivatuse element (nagu ka linnade meelelahutuse kulude ja isikuvastaste kuritegude seose puhul). Valdade laste huvitegevuse kulude ja narkokuritegevuse vahelise positiivse seose põhjuseks saab autori hinnangul olla see, et narkokuritegusid avastatakse rohkem nõ jõukamates valdades, kus panustatakse rohkem laste huvitegevusse, ning põhjendust seosele teoreetilistest käsitlustest ei leita.

Uuringu tulemused viitavad järgnevatele teoreetilistele lähtekohtadele:

- **Kohalikel omavalitsusüksustel on potentsiaalne võimalus kuritegevustaset oma piirkonnas mõjutada.** Kui kohalikud omavalitsusüksused võtaksid piirkonna sotsiaalprobleemide lahendamisel ja elanike igapäeva elu korraldamisel arvesse kuriteoennetuslikke põhimõtteid, siis oleks võimalik mõjutada piirkonna kuritegevuse taset negatiivselt kui ka positiivselt. Seega kogukonnakeskse kuriteoennetuse põhimõtted (ptk 1.2) õigustavad kohalike omavalitsusüksuste osalemist kuriteoennetuses ja kuritegevust soodustavate sotsiaalsete probleemidega tegelemist.
- **Sotsiaalsed meetmed takistavad inimese hälbivust ja võimalikku kuritegelikule teele sattumist.** Kui kohalikud omavalitsusüksused pakuksid oma piirkonna elanikele vaba aja veetmiseks võimalusi, mis on seotud elanike isiksuse arenguga, siis piirkonna kuritegevuse tase võib langeda. Seega sotsiaalsete sidemete teooria põhimõte, mille kohaselt elanike ja ühiskonna vahel sideme tekkides võetakse vastu ühiskonnas kehtivad normid ja hälbiv käitumine väheneb, on õigustatud ning kohalikel omavalitsusüksustel tuleks pöörata kõrgendatud tähelepanu sotsialiseerimise protsessile.

- **Vaba aja veetmise võimalused on seotud piirkonna kuritegevuse tasemega.** Kui kohalikud omavalitsusüksused finantseerivad noorsootöösse ja täiskasvanute huvialategevusse, siis piirkonna kuritegevuse võib regressioonmudelitel andmetel langeda. Kui finantseeritakse rohkem sporti, meelelahutusse ja üritustesse, siis need võivad soodustada piirkonna kuritegevuse kasvu. Viidates argieluteooria ja sotsiaalsete sidemete põhimõtetele, siis esimesed kulude valdkonnad võivad takistada potentsiaalsete kurjategijate tekke ja teised seevastu võivad luua sobiva keskkonna, kust õigusrikkujad otsivad potentsiaalset ohvrit.

Uuringu järeldustest nähtub, et magistritöö teoreetilises osas püstitatud hüpoteesid (vt ptk 1.3) leidsid tõestust – teatud vaba aja valdkondade finantseeringud on kuritegevusega seotud negatiivselt ning teatud valdkonnad positiivselt. Eeltoodust tulenevalt soovib autor kohalikel omavalitsusüksustel suurendada finantseeringuid noorsootööle ja täiskasvanute huvitegevusele. Teiseks soovib autor kohalikel omavalitsusüksustel finantseerida enam spordi, ürituste ja meelelahutuse valdkondadega seotud vaba aja veetmise keskkondade turvameetmetesse. Kolmandaks soovib autor järgmiste uurimustööde käigus välja selgitada noorsootöö ja täiskasvanute huvitegevuse valdkondade edulood kuriteoennetuslikust vaatest. Kuigi kuritegevust mõjutavad väga paljud tegurid, siis eeltoodud soovitude täitmisel on kohalikel omavalitsusüksustel võimalik teadlikult kujundada vaba aja veetmise võimalusi, mis võiksid kaasa aidata turvalise kogukonna loomisele.

KOKKUVÕTE

Magistritööga otsiti vastust uurimisprobleemile, kas ja kuidas on seotud kohalike omavalitsusüksuste poolt vaba aja veetmise võimalustesse panustamine piirkonna kuritegevusega. Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada seosed vaba aja veetmise võimaluste loomisele tehtud eelarvekulude ja kuritegevuse taseme vahel kohalikes omavalitsusüksustes. Uurimisprobleemi lahendamiseks ja eesmärgi saavutamiseks otsiti vastuseid järgnevatele uurimisküsimustele:

1. Millised on kuritegevuse ennetamise võimalused?
2. Milliste vaba aja veetmise võimaluste loomist on kohalikud omavalitsusüksused finantseerinud?
3. Kuidas on muutunud kuritegevuse tase kohalikes omavalitsusüksustes vaba aja veetmise võimaluste finantseerimisel?
4. Kuidas saavad kohalikud omavalitsusüksused ennetada kuritegevust läbi vaba aja veetmise võimaluste finantseerimise?

Esimesele uurimisküsimusele vastamiseks analüüsi magistritöö esimeses peatükis teoreetilise kirjanduse põhjal kuriteoennetuse olemust, kogukondliku kuriteoennetuse lähtekohti ja kohalike omavalitsusüksuste rolli selles ning vaba aja veetmise seost kuritegevusega. Teoreetiliste allikate analüüsi tulemusel selgus, et argielu teooriale tuginevalt võivad kohalike omavalitsusüksuste poolt finantseeritud vaba aja tegevused mõjutada piirkonna kuritegevustaset. Ühest küljest võivad vaba aja veetmise viisid läbi sotsiaalsete sidemete loomise heidutada kuritegeliku motivatsiooniga isikuid, kuid teisest küljest võivad vaba aja veetmise võimalused hoopis soosida kuritegude toimepanemist tuues kokku rohkem sobivaid ohvreid või sihtmärke. Viimasel juhul võib motivatsioon kuriteo toimepanemiseks tõusta ja tuua kaasa kuriteo toimepanemise. Eeltoodud teoreetilistest võimalustest tulenevalt püstitas autor uuringuks järgnevad hüpoteesid:

1. Kohalike omavalitsusüksuste kulud isiksust arendavatesse vaba aja valdkondadesse on kuritegevusega seotud negatiivselt.

2. Kohalike omavalitsusüksuste kulud vaba aja valdkondadesse, mille tegevused kaasavad üheaegselt rohkem erinevaid gruppe, on kuritegevusega seotud positiivselt.

Teisele ja kolmandale uurimisküsimusele vastamiseks ning hüpoteeside kontrollimiseks analüüsiti magistritöö teises peatükis kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude dünaamikat ja statistilisi andmeid. Andmete analüüsimiseks valiti uurimisstrateegiana korrelatsiooniuuring tulenevalt kulutuste ja kuritegevuse taseme seoste hindamise eesmärgist. Seoste hindamiseks kasutati kõigi kohalike omavalitsusüksuste statistilisi andmeid aastate 2006 – 2015 kohta. Uuringu sõltuvaks muutujaks oli kuritegevuse andmed (kõik kuriteod, varavastased kuriteod, isikuvastased kuriteod ja narkokuriteod) ja sõltumatuks muutujaks olid kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulud. Lisaks kaasati uuringusse kontrollmuutujatena keskmise palga, töötute ja 15-24-aastaste meeste ning noorte andmed. Uuringus võeti arvesse ka rahvastikuarvu ja tarbijahinnaindeksit. Andmete analüüsimiseks kasutati kirjeldava statistika analüüsi ja paneelregressioonanalüüsi meetodeid.

Andmete analüüsimisel selgus, et kõige enam tehakse kohalikes omavalitsusüksustes kulutusi spordi, laste huvitegevuse ja rahvakultuuri valdkondadele. Lisaks finantseeritakse ka meelelahutuse, puhkamise, noorsootöö ja ürituste valdkondadesse, kuid kõige vähem finantseeritakse täiskasvanute huvikoolide tegevust. Seejuures leiti 2015. aasta andmete põhjal, et kõrge kuritegevustasemega linnades on kulutatud elaniku kohta vaba aja valdkondadele kokku oluliselt vähem kui madala kuritegevustasemega linnades. Lisaks leiti, et kõrge kuritegevustasemega linnades kulutatakse oluliselt vähem noorsootöö, täiskasvanute huvitegevuse ja rahvakultuuri valdkondadesse kui madala kuritegevustasemega linnades. Valdade puhul ilmnes, et madala kuritegevustasemega omavalitsusüksuses on elaniku kohta kulutatud rohkem laste huvikoolidele ja noorsootööle kui kõrgema kuritegevustasemega omavalitsusüksustes. Küll aga kulutati kõrge kuritegevustasemega linnades oluliselt rohkem spordi, meelelahutuse ja ürituste valdkondadele. Sarnaselt

linnadele olid ka kõrge kuritegevustasemega valdades oluliselt kõrgemad kulud ürituste ja meelelahutuse valdkondadele.

Kirjeldava statistika analüüsi järel läbiviidud regressioonanalüüsi tulemused viitavad, et mitmed kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulutused on seotud piirkonna kuritegevustasemega. Näiteks varavastaste kuritegude regressioonmudelitel kohaselt on vargused seotud spordi, ürituste, noorsootöö, täiskasvanute huvitegevuse ja meelelahutuse kuludega. Regressioonanalüüsi tulemused näitavad, et noorsootöö ja täiskasvanute huvitegevuse kulud on piirkonna kuritegevusega negatiivses seoses. Spordi, meelelahutuse ja ürituste valdkondade puhul leiti positiivsed seosed kuritegevusega. Seega uuringu tulemused näitavad, et vaba aja kulude ja piirkondade kuritegevustaseme vahel on nii positiivsed kui ka negatiivsed seosed, mis võivad omakorda mõjutada piirkonna kuritegevustaset.

Neljandale uurimisküsimusele vastamiseks tehti omapoolsed järeldused ja ettepanekud kohalike omavalitsusüksuste vaba aja kulude finantseerimise osas kuriteoennetuslikust vaatenurgast. Arvestades uuringu tulemusi, siis püstitatud hüpoteesid leidsid tõestust. Noorsootöö ja täiskasvanute huvitegevuse kulud on seotud eelkõige elanike isiksuse edendamise ja sotsialiseerimisprotsessiga, mille eesmärgiks on takistada hälbivat käitumist. Lisaks tekitavad need valdkonnad elanikele ka ajalise hõivatuse, mistõttu osalejatel puudub ajaline ressurss kuriteo toimepanemiseks. Spordi, ürituste ja meelelahutuse kulud on eelkõige seotud elanike erinevate vaba aja veetmise keskkondade loomise ja nende hoidmisega kui elanike väärtushinnangute ja põhimõtete arendamisega. Rahvarohked keskkonnad võivad tõsta potentsiaalse kurjategija motivatsiooni kuriteo toimepanemiseks, kuna on tõenäoline võimalus teistele märkamatuks kasu saada. Eeltoodud seoseid arvestades leiti vaba aja valdkonnad, mille finantseerimine võib heidutada potentsiaalseid kurjategijaid või vastupidiselt võivad luua kuriteo sooritamiseks sobiva keskkonna. Eelnevat arvesse võttes soovitas autor kohalikel omavalitsustel suurendada finantseeringuid noorsootööle ja täiskasvanute huvitegevuse valdkondadele ning finantseerida enam spordi, ürituste ja

meelelahutuse valdkondadega seotud vaba aja veetmise keskkondade turvameetmetesse.

Eeltoodust tulenevalt lahendati magistritöö uurimisprobleem ja saavutati uuringu eesmärk. Kuigi kuritegevust mõjutavad väga paljud tegurid, siis käesoleva uuringu tulemused viitavad kohalike omavalitsusüksuste vaba aja veetmise võimaluste loomiseks tehtud kulude seosele piirkonna kuritegevusega. Seetõttu on oluline kohalike omavalitsuste teadlikkust tõsta käesoleva uuringu tulemustest. Autori hinnangul aitavad uuringu käigus leitud empiirilised tõendid kohalikel omavalitustel pöörata tähelepanu vaba aja veetmise võimaluste loomisel kuriteoennetuslikele aspektidele, et seeläbi muuta elukeskkonda turvalisemaks. Turvalisema elukeskkonna loomiseks soovitab autor järgmiste uurimustööde käigus välja selgitada noorsootöö ja täiskasvanute huvitegevuse valdkondade edulood kuriteoennetuslikust vaatest.

SUMMARY

The Links between Crime and the Expenditures Made by Local Governments for Creating Possibilities for Leisure Time Activities

The topic of this Master's thesis is relevant, as compared to government authorities, local governments have a better understanding of regional problems, which gives them more capacity to prevent crime in their area. The capacity of local governments in addressing regional problems is largely linked to fiscal policy decisions. These decisions determine how much funds local governments allocate to finance various areas (including crime prevention). One of the more funded areas is "leisure time", which in theory can be considered as the financing of social prevention measures. Based on the above, the research problem of this Master's thesis was formulated as follows: is the financing of creating possibilities for leisure time activities on behalf of local governments related to regional crime and if so, then how?

The objective of this Master's thesis was to evaluate the links between budgetary expenditures for creating possibilities for leisure time activities and the level of crime in local governments.

A correlation study was used as a research strategy to achieve the objective. In order to assess the links, statistical data (crime data and data on spending on recreation, culture and religion) for 2006-2015 of all Estonian local governments were used. Additionally, as a control variable, the data on the amount of 15-24 year old men, young people and unemployed people and the average salary of the region were included in the study. The study also took into account the population and consumer price index. Data analysis was performed using descriptive statistics analysis and panel regression analysis.

The objective of the study was achieved and empirical evidence was found that refer to links between leisure time expenditures and regional crime. The empirical

study revealed areas of leisure, the financing of which may discourage potential criminals or the opposite, create a suitable environment for committing a crime. Based on the above, the author recommends that local governments increase the financing of youth work and recreational activities of adults. Secondly, the author recommends that local governments finance more security measures for recreational environments related to sports, events and entertainment, as there was a positive link with crime in relation to these areas.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Ahven, A. et al., 2016. *Kuritegevus Eestis 2015*. Tallinn: Justiitsministeerium.
- Ajmani, V. B., 2008. *Applied Econometrics Using the SAS System*. s.l.:Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, Inc.,
- Barnes, G. C., 1995. Defining and Optimizing Displacement. *Crime Prevention Studies*, Issue 4, pp. 95-113.
- Brantingham, P. J. & Faust, F. L., 1976. A Conceptual Model of Crime Prevention. *Crime & Delinquency*, 22(3), pp. 284-296.
- Caldwell, L. L. & Smith, E., 2006. Leisure as a Context for Youth Development and Delinquency Prevention. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 39(3), pp. 398-418.
- Clarke, R., 1992. Situational Crime Prevention: Successful Case studies.
- Clarke, R., 1995. Situational Crime Prevention. *Crime and Justice: a Review of Research*, Issue 19.
- Clarke, R. V., 1983. Situational Crime Prevention: Its Theoretical Basis and Practical Scope. *Crime and Justice*, Issue 4, pp. 225-256.
- Cozens, P., 2007. Planning, crime and urban sustainability. rmt:: *Sustainable Development and Planning*. s.l.:s.n., pp. 187-196.
- Eesti Rakendusuuringute Keskus CENTAR, 2014. *Kuriteoennetus ja jätkutugi kohalikul tasandil*. [Võrgumaterjal] Available at: http://www.centar.ee/uus/wp-content/uploads/2014/05/Kuriteoennetus-ja-jatkutugi-kohalikul-tasandil_EST.pdf [Kasutatud 20 jaanuar 2016].
- Eesti Töötukassa, 2016. *Töötud kohalikes omavalitsustes*. [Võrgumaterjal] Available at: <https://www.tootukassa.ee/content/tootukassast/tootud-kohalikes-omavalitsustes> [Kasutatud 12 oktoober 2016].
- Eesti Vabariigi põhiseadus* (22.07.2011) RT I, 27.04.2011,2.
- Ekblom, P., 1994. PROXIMAL CIRCUMSTANCES: A MECHANISM-BASED CLASSIFICATION OF CRIME PREVENTION. *Crime Prevention Studies*, Kõide 2, pp. 185-232.
- Euroopa Komisjon, 2004. *Linna kuritegevus - Käsiraamat kohalikele omavalitsustele*. Kuressaare: Justiitsministeerium.
- European Urban Charter* (1992) CLRAE.
- Felson, M., 2002. *Crime and Everyday Life*. 3. ed. London: Sage Publications.

- Gilling, D., 1997. *Crime Prevention: Theory, Policy and Politics*. London: UCL Press.
- Graham, J. & Bennett, T., 1998. *Kriminaalpreventsioon Euroopas ja Põhja-Ameerikas*. Tallinn: Justiitsministeerium.
- Graham, J. & Bennett, T., 1998. *Kriminaalpreventsioon Euroopas ja Põhja-Ameerikas*. Tallinn: Kriminaalpreventsiooni Nõukogu.
- Hilborn, J., 2007. *ÜLEVAADE KURITEOENNETUSE PLANEERIMISEST*, Tallinn: Justiitsministeerium.
- Hirschi, T., 2002. *Causes of Delinquency*. 2. ed. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Hope, T., 1995. Community Crime Prevention. *Crime and Justice*, Issue 19, pp. 21-89.
- Justiitsministeerium, 2017. *Mis on kuriteoennetus?*. [Võrgumaterjal] Available at: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuriteoennetus/mis-kuriteoennetus> [Kasutatud 29 märts 2017].
- Kasemets, L., 2006. *Kohalikul tasandil omavalitsuse ja riigi pakutavate avalike teenuste kättesaadavuse kaardistamise uuring*. [Võrgumaterjal] Available at: http://www.meis.ee/raamatukogu?action=download2&book_id=150 [Kasutatud 30 jaanuar 2015].
- Kramer, D., Maas, J., Wingen, M. & Kunst, A. E., 2013. Neighbourhood safety and leisure-time physical activity among Dutch adults: a multilevel perspective. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 13(5).
- Lab, S. P., 2013. *Crime Prevention: Approaches, Practices, and Evaluations*. 8 toim. s.l.:s.n.
- Luuk, E., Järve, J. & Kaska, M., 2014. *KURITEOENNETUS JA JÄTKUTUGI KOHALIKUL TASANDIL*, Tallinn: Eesti Rakendusuuringute Keskus CentAR.
- Messner, S. F. & Blau, J. R., 1987. Routine Leisure Activities and Rates of Crime: A Macro-Level Analysis. *Social Forces*, 65(4).
- Meyers, L. S., Gamst, G. & Guarino, A., 2017. *Applied Multivariate Research*. Third toim. s.l.:SAGE Publications Inc..
- Miller, J., 2013. Individual Offending, Routine Activities, and Activity Settings: Revisiting the Routine Activity Theory of General Deviance. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 50(3), pp. 390-416.
- Morgan, A., Boxall, H., Lindeman, K. & Anderson, J., 2012. *Effective crime prevention interventions by local government*. Canberra: Australian Institute of Criminology.

MTÜ SPIN, 2018. *Programm*. [Võrgumaterjal] Available at: <http://www.spinprogramm.ee/programm/> [Kasutatud 26 märts 2018].

National Crime Prevention Institute, 2001. *Understanding Crime Prevention*. 2. toim. Louisville: National Crime Prevention Institute.

Perez-Trujillo, M., Reyes, M.-F., Cabrera, L. & Gomez, A. P., 2016. Changing the Beat: Fostering the Prevention of Alcohol-Related Violence in Nighttime Leisure Zones. *International Criminal Justice Review*, 26(2), pp. 169-186.

Rahandusministeerium, *Alusandmed*. [Võrgumaterjal] Available at: [http://riigiraha.fin.ee/geoqlik/proxy/QvAJAXZfc/opendoc.htm?document=Riigiraha.qvw&host=local&anonymous=true&sheet=ALUSANDMED&select=AASTA,\(2006|2007|2008|2009|2010|2011|2012|2013|2014|2015\)&select=ALLSEKTORID,\(11|21|31|41|51\)](http://riigiraha.fin.ee/geoqlik/proxy/QvAJAXZfc/opendoc.htm?document=Riigiraha.qvw&host=local&anonymous=true&sheet=ALUSANDMED&select=AASTA,(2006|2007|2008|2009|2010|2011|2012|2013|2014|2015)&select=ALLSEKTORID,(11|21|31|41|51)) [Kasutatud 10 oktoober 2016].

Raska, E., 1987. *Sotsiaalne programm: kuritegevuse ennetamine*. Tallinn: Eesti Raamat.

Raska, E., 2002. *Kriminoloogia*. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS.

Saar, I. et al., 2014. Crime Reducing Effects of Local Government Spending. *PROCEEDINGS*, pp. 41-66.

Sacco, V. & Kennedy, L., 2002. *The Criminal Event: An Introduction to Criminology in Canada*. Toronto: Nelson.

Sherman, L., 1998. *PREVENTING CRIME: WHAT WORKS, WHAT DOESN'T, WHAT'S PROMISING*. [Võrgumaterjal] Available at: <https://www.ncjrs.gov/works/wholedoc.htm> [Kasutatud 29 märts 2017].

Siseministeerium, 2015. *Arengu- ja tegevuskavad*. [Võrgumaterjal] Available at: <https://www.siseministeerium.ee/et/ministeerium/arengu-ja-tegevuskavad> [Kasutatud 29 märts 2017].

Siseministeerium, 2016. *Siseturvalisuse arengukava 2015-2020*. [Võrgumaterjal] Available at: <https://www.siseministeerium.ee/et/stak> [Kasutatud 26 03 2017].

Siseministeerium, 2016. *Turvalisemad kogukonnad*. [Võrgumaterjal] Available at: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumentid/STAK/2016/programm_a_turvalisemad_kogukonnad.pdf [Kasutatud 29 märts 2017].

Sootak, J., 2010. *Karistusõigus*. Tallinn: Juura.

Statistikaamet, 2014. *2013. aastal majanduskasv aeglustus*. [Võrgumaterjal] Available at: <https://www.stat.ee/pressiteade-2014-032> [Kasutatud 04 04 2018].

Statistikaamet, 2016a. *IA001: TARBIJAHINNAINDEKSI MUUTUS VÕRRELDES EELMISE AASTAGA*. [Võrgumaterjal] Available at: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/varval.asp?ma=IA001&ti=TARBIJAHINNAINDEKSI+MUUT>

[US+V%D5RRELDDES+EELMISE+AASTAGA&path=../database/Majandus/04Hinnad/&search=TARBIJAHINNA&lang=2](#) [Kasutatud 28 oktoober 2016].

Statistikaamet, 2016. *RR301: KOHALIKE EELARVETE PÕHITEGEVUSE KULUD JA INVESTEERIMISTEGEVUSE VÄLJAMINEKUD --- Aasta, Piirkond/Haldusüksus ning Näitaja*. [Võrgumaterjal] Available at: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> [Kasutatud 26 märts 2017].

Statistikaamet, 2016b. *RV0282: RAHVASTIK SOO, VANUSERÜHMA JA HALDUSÜKSUSE VÕI ASUSTUSÜKSUSE LIIGI JÄRGI, 1. JAANUAR*. [Võrgumaterjal] Available at: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RV0282&ti=RAHVASTIK+SOO%2C+VANUSER%DCHMA+JA+HALDUS%DCKSUSE+V%D5I+ASUSTUS%DCKSUSE+LIIGI+J%C4RGI%2C+1%2E+JAANUAR&path=../Database/Rahvastik/01Rahvastikunaitajad+ja+koosseis/04Rahvaarv+ja+rahvastiku+koosseis> [Kasutatud 27 oktoober 2016].

Statistikaamet, 2016c. *ST005: PALGATÖÖTAJA KUUKESKMINE BRUTOTULU JA BRUTOTULU SAAJAD PIIRKONNA/HALDUSÜKSUSE, SOO JA VANUSERÜHMA JÄRGI*. [Võrgumaterjal] Available at: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=ST005&ti=PALGAT%D6%D6TAJA+KUUKE SKMINE+BRUTOTULU+JA+BRUTOTULU+SAAJAD+PIIRKONNA%2FHALDUS%DCKSUSE%2C+SOO+JA++VANUSER%DCHMA+J%C4RGI&path=../Database/Sotsiaalelu/09Sissetulek/&lang=2> [Kasutatud 28 oktoober 2016].

Tanner, J., Asbridge, M. & Wortley, S., 2015. *Leisure Worlds: Situations, Motivations and Young People's Encounters With Offending and Victimization*. *Youth & Society*, 47(2), pp. 199-221.

Tartu Ülikool, 2012. *Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 2012. XIV peatükk kohalik omavalitsus*. [Võrgumaterjal] Available at: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-14/> [Kasutatud 30 jaanuar 2015].

Tilley, N., 2009. *Crime Prevention*. Portland: Willan Publishing.

Tonry, M. & Farrington, D. P., 1995. *Building a safer society: strategic approaches to crime prevention*. Chicago: University of Chicago Press.

Tonry, M. & Farrington, D. P., 1995. Strategic Approaches to Crime Prevention. *Crime and Justice*, Issue 19.

Treaty of Amsterdam (1997) European Communities.

United Nations, 2004. *Promoting the Prevention of Crime - Guidelines and Selected Projects*. [Võrgumaterjal] Available at: http://www.unodc.org/pdf/crime/publications/promoting_prevention_crime.pdf [Kasutatud 27 märts 2016].

Walsh, A. & Hemmens, C., 2008. *Introduction to Criminology*. Los Angeles: Sage Publications Inc.

Weathington, B. I., Cunnningham, C. J. & Pittenger, D. J., 2012. *Understanding Business Research*. 1. toim. s.l.:John Wiley & Sons Inc.

Welsh, B. C. & Farrington, D. P., 2012. *Crime Prevention and Public Policy*, s.l.: The Oxford Handbook of Crime Prevention.

Welsh, B. C. & Pfeffer, R. C., 2013. Reclaiming crime prevention in an age of punishment: An American history. *Punishment & Society*, 15(5), pp. 534-553.

LISA 1. KURITEGUDE REGRESSIOONMUDELID

Tabel 14. Kõiki kuritegusid hõlmavate mudelite parameetrite hinnangud kõigi kohalike omavalitsusüksuste puhul

Periood	2006-2015	2006-2010	2011-2015
Muutujad	Koef.	Koef.	Koef.
Vabaliige	27,535***	0,675	26,796***
Mehed	0,041***	-0,064	0,045*
Noored	0,005	0,08***	-0,002
Töötud	0,021	-0,017	0,081*
Kesk.palk	-0,014***	0,007*	-0,015***
Sport	0,001	-0,0004	0,009
Puhkamine	-0,011	-0,008	-0,019
Laste huvikoolid	0,008	0,01	0,013
Noorsootöö	-0,013	-0,026	-0,002
Täiskasvanute huvitegevus	-0,036	-0,144	-0,031
Üritused	0,006	0,01	0,007
Meelelahutus	-0,001	-0,001	0,033
Rahvakultuur	0,003	-7,82724e-05	0,008

Märkused: *p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01.

Tabel 15. Kõiki kuritegusid hõlmavate mudelite parameetrite hinnangud valdade puhul

Periood	2006-2015	2006-2010	2011-2015
Muutujad	Koef.	Koef.	Koef.
Vabaliige	26,800***	-1,830	26,908***
Mehed	0,043***	-0,040	0,048*
Noored	0,005	0,081***	-0,002
Töötud	0,022	-0,015	0,079
Kesk.palk	-0,014***	0,007	-0,015***
Sport	-0,003	-0,004	0,01
Puhkamine	-0,012	-0,006	-0,017
Laste huvikoolid	0,008	0,01	0,018
Noorsootöö	-0,015	-0,027	-0,003
Täiskasvanute huvitegevus	-0,036	-0,141	-0,032
Üritused	0,003	0,01	-0,038
Meelelahutus	-0,002	-0,001	0,058
Rahvakultuur	0,003	0,001	0,007

Märkused: *p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01.

LISA 2. KOHALIKE OMAVALITSUSÜKSUSTE NIMEKIRI RÜHMADES

Tabel 23. Kuritegevuse taseme järgi rühmadesse jaotatud vallad.

1	2	3
Aegviidu vald	Abja vald	Ahja vald
Alatskivi vald	Anija vald	Alajõe vald
Albu vald	Audru vald	Antsla vald
Ambla vald	Avinurme vald	Haljala vald
Are vald	Haanja vald	Halliste vald
Aseri vald	Haaslava vald	Imavere vald
Emmaste vald	Hanila vald	Jõelähtme vald
Halinga vald	Harku vald	Jõgeva vald
Helme vald	Hummuli vald	Jõhvi vald
Hiiu vald	Häädemeeste vald	Kanepi vald
Juuru vald	Iisaku vald	Keila vald
Kareda vald	Illuka vald	Kernu vald
Karksi vald	Järva-Jaani vald	Kohtla vald
Kasepää vald	Järvakandi vald	Kõlleste vald
Kihelkonna vald	Kadrina vald	Kõpu vald
Kiili vald	Kaiu vald	Laheda vald
Koeru vald	Kambja vald	Lääne-Nigula vald
Kohtla-Nõmme vald	Karula vald	Lüganuse vald
Koigi vald	Kehtna vald	Martna vald
Kolga-Jaani vald	Kihnu vald	Meeksi vald
Konguta vald	Kohila vald	Meremäe vald
Koonga vald	Kose vald	Misso vald
Kullamaa vald	Kuusalu vald	Mooste vald
Käina vald	Kõo vald	Mäetaguse vald
Käru vald	Laimjala vald	Noarootsi vald
Laekvara vald	Lasva vald	Nõva vald
Laeva vald	Lihula vald	Padise vald
Leisi vald	Lohusuu vald	Paide vald
Luunja vald	Mikitamäe vald	Palupera vald
Lääne-Saare vald	Mustjala vald	Peipsiääre vald
Muhu vald	Mäksa vald	Piirissaare vald
Mõniste vald	Märjamaa vald	Puhja vald
Orava vald	Nissi vald	Puka vald
Orissaare vald	Nõo vald	Puurmani vald
Otepää vald	Pajusi vald	Põltsamaa vald
Paikuse vald	Pala vald	Põlva vald
Pihntla vald	Palamuse vald	Rae vald

Märkused: 1 – madal kuritegevus; 2 – keskmine kuritegevus; 3 – kõrge kuritegevus.

Tabeli 23 jätk. Kuritegevuse taseme järgi rühmadesse jaotatud vallad.

1	2	3
Pöide vald	Põdrala vald	Raikküla vald
Raasiku vald	Pühalepa vald	Rakvere vald
Ruhnu vald	Rakke vald	Rannu vald
Rägavere vald	Rapla vald	Roosna-Alliku vald
Saarde vald	Ridala vald	Saare vald
Salme vald	Rõngu vald	Sõmerpalu vald
Suure-Jaani vald	Rõuge vald	Taheva vald
Tartu vald	Räpina vald	Tamsalu vald
Tarvastu vald	Saku vald	Tapa vald
Toila vald	Sangaste vald	Torma vald
Tootsi vald	Saue vald	Tõlliste vald
Torgu vald	Sauga vald	Tõstamaa vald
Tori vald	Sonda vald	Urvaste vald
Türi vald	Surju vald	Vaivara vald
Valjala vald	Sõmeru vald	Valgjärve vald
Vara vald	Tabivere vald	Varbla vald
Varstu vald	Tahkuranna vald	Vasalemma vald
Vastse-Kuuste vald	Tudulinna vald	Vastseliina vald
Viimsi vald	Tähtvere vald	Veriora vald
Viljandi vald	Viru-Nigula vald	Vigala vald
Vormsi vald	Võru vald	Vihula vald
Võnnu vald	Vändra vald	Vinni vald
Vändra alevivalitsus	Väätsa vald	Väike-Maarja vald
Ülenurme vald	Õru vald	Värskä vald

Märkused: Rühm 1 – madal kuritegevus; 2 – keskmine kuritegevus; 3 – kõrge kuritegevus.

Tabel 24. Kuritegevuse taseme järgi rühmadesse jaotatud linnad.

1	2	3
Elva linn	Haapsalu linn	Kohtla-Järve linn
Kallaste linn	Jõgeva linn	Loksa linn
Kuressaare linn	Keila linn	Narva linn
Mustvee linn	Kiviõli linn	Narva-Jõesuu linn
Paide linn	Kunda linn	Paldiski linn
Põltsamaa linn	Maardu linn	Pärnu linn
Saue linn	Mõisaküla linn	Rakvere linn
Sindi linn	Sillamäe linn	Tallinn
Tõrva linn	Viljandi linn	Tartu linn
Võhma linn	Võru linn	Valga linn

Märkused: Rühm 1 – madal kuritegevus; 2 – keskmine kuritegevus; 3 – kõrge kuritegevus.

Tabel 25. Kuritegevuse taseme järgi rühmadesse jaotatud kohalikud omavalitussüksused.

1	2	3
Aegviidu vald	Abja vald	Ahja vald
Alatskivi vald	Anija vald	Alajõe vald
Albu vald	Avinurme vald	Antsla vald
Ambla vald	Elva linn	Halliste vald
Are vald	Haanja vald	Imavere vald
Aseri vald	Haapsalu linn	Jõelähtme vald
Audru vald	Haaslava vald	Jõgeva linn
Emmaste vald	Haljala vald	Jõhvi vald
Halinga vald	Hanila vald	Kanepi vald
Helme vald	Harku vald	Kohtla vald
Hiiu vald	Hummuli vald	Kohtla-Järve linn
Juuru vald	Häädemeeste vald	Kunda linn
Kallaste linn	Iisaku vald	Kõlleste vald
Kareda vald	Illuka vald	Kõpu vald
Karksi vald	Jõgeva vald	Laheda vald
Kasepää vald	Järva-Jaani vald	Loksa linn
Kihelkonna vald	Järvakandi vald	Lääne-Nigula vald
Kiili vald	Kadrina vald	Lüganuse vald
Koeru vald	Kaiu vald	Maardu linn
Kohila vald	Kambja vald	Martna vald
Kohtla-Nõmme vald	Karula vald	Meeksi vald
Koigi vald	Kehtna vald	Meremäe vald
Kolga-Jaani vald	Keila linn	Misso vald
Konguta vald	Keila vald	Mooste vald
Koonga vald	Kernu vald	Mäetaguse vald
Kullamaa vald	Kihnu vald	Narva linn
Kuusalu vald	Kiviõli linn	Narva-Jõesuu linn
Käina vald	Kose vald	Noarootsi vald
Käru vald	Kuressaare linn	Nõva vald
Laekvara vald	Kõo vald	Padise vald
Laeva vald	Lasva vald	Paide vald
Laimjala vald	Lihula vald	Paldiski linn
Leisi vald	Lohusuu vald	Palupera vald
Luunja vald	Mikitamäe vald	Peipsiääre vald
Lääne-Saare vald	Mustjala vald	Piirissaare vald
Muhu vald	Mõisaküla linn	Puhja vald
Mustvee linn	Mäksa vald	Puka vald
Mõniste vald	Märjamaa vald	Puurmani vald
Orava vald	Nissi vald	Põltsamaa vald
Orissaare vald	Nõo vald	Põlva vald

Tabeli 25 jätk. Kuritegevuse taseme järgi rühmadesse jaotatud kohalikud omavalitussüksused.

1	2	3
Otepää vald	Paide linn	Pärnu linn
Paikuse vald	Pajusi vald	Raikküla vald
Pihtla vald	Pala vald	Rakvere linn
Põltsamaa linn	Palamuse vald	Rakvere vald
Põide vald	Põdrala vald	Rannu vald
Raasiku vald	Pühalepa vald	Roosna-Alliku vald
Ruhnu vald	Rae vald	Saare vald
Rägavere vald	Rakke vald	Sillamäe linn
Saarde vald	Rapla vald	Sõmerpalu vald
Salme vald	Ridala vald	Taheva vald
Saue linn	Rõngu vald	Tallinn
Sindi linn	Rõuge vald	Tamsalu vald
Suure-Jaani vald	Räpina vald	Tapa vald
Tartu vald	Saku vald	Tartu linn
Tarvastu vald	Sangaste vald	Torma vald
Toila vald	Saue vald	Tõlliste vald
Tootsi vald	Sauga vald	Tõstamaa vald
Torgu vald	Sonda vald	Urvaste vald
Tori vald	Surju vald	Vaivara vald
Tõrva linn	Sõmeru vald	Valga linn
Türi vald	Tabivere vald	Valgjärve vald
Valjala vald	Tahkuranna vald	Varbla vald
Vara vald	Tudulinna vald	Vasalemma vald
Varstu vald	Tähtvere vald	Vastseliina vald
Vastse-Kuuste vald	Viljandi linn	Veriora vald
Viimsi vald	Viru-Nigula vald	Vigala vald
Viljandi vald	Võhma linn	Vihula vald
Vormsi vald	Võru vald	Vinni vald
Võnnu vald	Vändra vald	Võru linn
Vändra alevivalitsus	Väätsa vald	Väike-Maarja vald
Ülenurme vald	Õru vald	Värskala vald

Märkused: Rühm 1 – madal kuritegevus; 2 – keskmine kuritegevus; 3 – kõrge kuritegevus.